

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра теорії і методики фізичної культури

Співак Сергій Олексійович

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

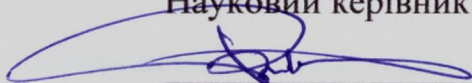
Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

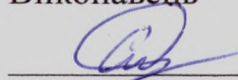
А.В. Леоненко,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри ТМФК

« 25 » листопада 2022 року

Виконавець

С.О. Співак

« 25 » листопада 2022 року

Суми 2022

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичної культури

Співак Сергій Олексійович

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ А.В. Леоненко,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри ТМФК

« ___ » _____ 20__ року

Виконавець

_____ С.О. Співак

« ___ » _____ 20__ року

Суми 20__-

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	8
1.1. Аналіз теорії та практики педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури	8
1.2. Напрями удосконалення сучасної педагогічної системи підготовки майбутнього вчителя фізичної культури	17
Висновки до Розділу 1	25
РОЗДІЛ II. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
2.1. Методи дослідження.....	27
2.2. Організація дослідження	28
Висновки до Розділу 2	29
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ	30
3.1. Методологічне, дидактичне та навчально-методичне забезпечення процесу підготовки сучасного вчителя фізичної культури	30
3.2. Визначення моделі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності.....	40
3.3. Аналіз сформованості провідних педагогічних здібностей	44
3.4. Рівень сформованості допоміжних педагогічних здібностей	49
3.5. Методичні підходи для розвитку педагогічних здібностей у майбутніх вчителів фізичного виховання	57
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ.....	77

ДОДАТОК А.....	77
ДОДАТОК Б.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах реформування освітньої системи України особлива увага відводиться розвитку фізичної культури і спорту, оскільки таким чином реалізується ідея задоволення потреб кожного громадянина держави і створюються необхідні умови для занять фізичною культурою і спортом. Актуальним є питання вивчення особливостей педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури у закладі вищої освіти. Така підготовка передбачає надання відповідних знань, формування умінь і навичок, що забезпечують потреби особистості у власній самореалізації, розвитку її спортивних здібностей і таланту з метою подальшої спеціалізованої підготовки до здійснення педагогічної діяльності.

Постає проблема вибору відповідних цілей, змісту та технологій підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту. В умовах високої конкурентності на освітньому ринку праці, на нашу думку, вчитель повинен не лише вміти безперервно навчатись і самовдосконалюватись під час виконання фахових функцій, використовуючи при цьому всі можливі засоби пошуку, отримання та подальшого застосування отриманої інформації, а також успішно співпрацювати в колективі та вирішувати конфлікти. Мова йде про вільне володіння предметом та основами професійно-педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.

Дослідження всіх тонкощів особливостей педагогічних здібностей майбутніх педагогів до професійної діяльності неможливе без висвітлення стрижневих понять про алгоритми активізації сприйняття інформаційних пластів у конкретний віковий період, значимість ефективності навчальних прийомів та методів, власне способи оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, спроможність якісно оперувати під час практичної роботи здобутими знаннями. Переосмислення та інтерпретація методичного арсеналу, форм роботи та прийомів зі здобувачами освіти під час їхнього знайомства з методикою навчання фізичної культури – наразі питання нагальне.

Концепція Національної доктрини розвитку освіти передбачає вдосконалення змістових та методичних аспектів у підготовленні педагогічних працівників, засвоєння та впровадження сучасних технологічних інновацій. Саме це гарантуватиме в майбутньому значно кращий рівень методичної компетентності модераторів освіти, що ґрунтується на отриманих знаннях та засвоєних вміннях.

Різні аспекти підготовки вчителя у закладі вищої освіти до професійної діяльності досліджували М. Анісімов [1], О. Бугрій [9], Н. Герман [20], М. Головань [22], О. Давискіба [26], Ю. Якімів [93] та ін.

Недостатнє вивчення особливостей педагогічних здібностей підготовки вчителя фізичної культури в педагогічній теорії та практиці призводить до ряду суперечностей між:

- необхідністю удосконалення системи підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності;
- наявними методиками та програмами підготовки фахівця з фізичної культури до педагогічної діяльності.

Вищезазначені протиріччя зумовлюють необхідність дослідження таких проблем:

- виявлення основних напрямків удосконалення підготовки вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності;
- визначення методологічного, дидактичного та методично-організаційного забезпечення процесу підготовки вчителя;
- удосконалення загальної системи навчання вчителя фізичної культури до здійснення педагогічної діяльності.

Об'єкт дослідження – педагогічні здібності майбутнього вчителя фізичної культури.

Предмет дослідження – підготовка майбутнього вчителя фізичної культури.

Мету дослідження вбачаємо в теоретичному висвітленні особливостей педагогічних здібностей та практичному вдосконаленні процесу підготовки вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності.

У відповідності з об'єктом, предметом та метою дослідження було висунуто **гіпотезу**: якісна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури сприятиме успішній подальшій професійній діяльності.

Мета та гіпотеза дослідження зумовили такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз теорії та практики підготовки вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності.
2. Визначити методологічне, дидактичне та методично-організаційне забезпечення процесу підготовки сучасного вчителя фізичної культури.
3. Визначити педагогічну модель системи підготовки майбутнього вчителя фізичної культури та обґрунтувати її.

Для більш детального висвітлення окреслених завдань та для вірогідності отримання результатів нами були використані такі методи дослідження:

- аналіз методичної літератури;
- педагогічні спостереження, опитування, анкетування;
- методи математичної статистики.

Наукова новизна аргументується тим, що на основі аналізу наукової літератури запропоновано шляхи удосконалення педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури. Згідно з предметом магістерського дослідження удосконалено вже існуючі погляди на проблему підготовки фахівця з фізичного виховання.

Практична значимість роботи визначається в обґрунтуванні моделі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, яка може бути основою для подальших наукових пошуків розвитку педагогічних здібностей у педагогічній діяльності.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Апробація результатів дослідження: результати дослідження були представлені на XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення» та на I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої і фізкультурно-оздоровчої роботи» 24 листопада 2022 року.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Аналіз теорії та практики педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури

Сучасне переосмислення освітнього змісту диктує нове його бачення, зокрема у педагогічній галузі. Із цього випливає інтерпретована, позбавлена недоліків структура досліджуваного поняття, висвітлена в наукових доробках М. Скаткіна. Таким чином, можемо констатувати, що зміст педагогічної освіти в модерному суспільстві представлений як:

- 1) система комплексних основоположних наукових, психологічних, методично-педагогічних та спеціальних знань;
- 2) комплекс загально важливих концептуальних, методично-педагогічних, психологічних умінь, умінь і прийомів дослідницького характеру та власне способів діяльності;
- 3) досвід творчої практичної діяльності як фахівця даної галузі;
- 4) навички емоційно-вольової організації та педагогічної майстерності під час контактування зі здобувачами освіти, батьками та в педагогічному колективі [53].

Зміст освіти будується на основі принципів:

- 1) принцип елективності у підготовці компетентних кадрів за умов наявності в її складі неодмінно важливих напрямів у підготовці спеціалістів;
- 2) принцип диференціації – полягає у наданні конкретним дисциплінам більшої значущості, а саме реалізація даного принципу можлива, наприклад, у трансформації певних дисциплін в окремі навчальні курси;
- 3) принцип інтеграції – обумовлюється педагогічно доречним скороченням дисциплін певного навчального курсу. Таке інтегрування відбувається за умов виявлення та обґрунтування спільних освітніх траєкторій. Тобто при фіксації максимально близьких структурно-змістових,

функціонально-предметних освітніх ліній відбувається їх поєднання в одну дисципліну;

4) принцип прийнятності – передбачає систематично послідовний, скоординований зв'язок у викладанні певних курсів, конкретних дисциплін та предметів. Тобто кожен компонент змісту освіти має бути логічно обґрунтований та практично доцільний у реалізації.

Отже, спираючись на окреслені вище принципи, можемо констатувати, що сьогодні довершена структура змісту освіти має належним чином містити обов'язкові складові у підготовці педагогічних кадрів. Це психолого-педагогічний, освітній, науково-педагогічний, спеціальний, культурологічний та власне практично педагогічний компоненти.

Саме тому наразі проблемним є питання щодо цілей і концепцій професійної підготовки кадрів. Сьогодні, зауважуючи нюанси ринку освітніх послуг, важливо розуміти обов'язковість постійного розвитку спеціаліста для досягнення максимальної точки професійного зросту [70]. Фахівець повинен уміти безперервно навчатись і самовдосконалюватись під час виконання фахових функцій, використовуючи всі можливі засоби пошуку та використання інформації, а також успішно співпрацювати з іншими і вирішувати конфлікти. Тобто, метою освіти, як зазначає І. Чемерис, є не просто знання, уміння і навички та їх реалізація на практиці, а нові якості особистості, формування ключових компетенцій, які повинні підготувати молодь для подальшого життя у суспільстві [86].

У науковому колі поняття «педагогічні здібності вчителя» трактується як полігранний процес із провідними двома лініями, а саме: забезпечення фундаментальних знань із фахових предметів та ґрунтовного розуміння людини як суб'єкта процесу здобуття освіти, що передбачає як навчання, так і виховання [47]. Відповідно до цього, важливою складовою вдосконалення підготовки вчителя фізичної культури є методика навчання предмету спеціалізації, що включає також необхідність урахування факторів, які впливають на виконання навчальних завдань. До таких факторів, згідно з

Національною Доктриною розвитку фізичної культури і спорту, належать: мета навчання та освіти, потреби суспільства, психічне та фізичне здоров'я особистості [60].

Зазначимо, що педагогічні здібності майбутнього модератора освіти у ході навчання слугують важливим функціональним важелем процесу існування та розвитку соціуму. Як зауважують дослідники, якісна професійна підготовка фахівців, що здобувають вищу освіту, є запорукою належного майбутнього виховання в учнів правильних світоглядних позицій щодо ролі фізичної культури в житті кожного індивіда [71].

Варто зазначити, що проблема підготовки фахівця вищої школи залишається актуальною, оскільки в її структурі існують такі *недостатньо визначені питання, як:*

- модернізація процесу підготовки майбутнього вчителя;
- напрями та фактори формування особистісних характеристик майбутнього педагога в сучасних умовах.

Наукові пошуки вчених-педагогів ведуться у кількох площинах:

- дослідження ціннісно-орієнтаційної мотивації підготовки вчителя;
- дослідження особливостей особистості навчання;
- пошуки і виявлення інструментарію впливу на рівень підготовки вчителя;
- дослідження умов розвитку умінь та формування стану готовності вчителя до педагогічної діяльності;
- виявлення інноваційних методик як чинників активізації успішної практичної діяльності студентів;
- пошуки оптимальних систем професійної підготовки вчителя тощо.

Питання педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури досліджені науковцями І. Бутенком, М. Згрязкіною, Н. Кухаревим, А. Поляковою, М. Рибоковою, Г. Степановою, О. Тимошенком та іншими. У наукових доробках зазначених дослідників наголошується, що процес

підготовки педагогів у закладах вищої освіти недостатньо співвідноситься із потребами сучасного соціуму та власне стану розвитку української освіти. Здійснивши аналітичну роботу, ми виокремили той факт, що виникають невідповідності між досягненнями і можливостями вищої школи та запитами сучасного соціуму. Наголосимо, що особистісно-орієнтоване навчання є головним завданням підготовки особистості до професійної діяльності.

Варто відзначити, що провідною, інтегральною характеристикою вчителя фізичної культури, з-поміж педагогів інших напрямків, про що свідчать дослідження Л. Демінської [27], Г. Куртової [50 – 52], С. Мединського [55], є його спроможність компетентно, педагогічно здійснювати мислинневу діяльність. Такі характеристики забезпечують формування педагогічної спостережливості, здатності грамотно організовувати планування та аналітичну роботу власного навчання.

Саме тому провідна роль у процесі здобуття вищої освіти в українських ЗВО відводиться діяльності власне вчителя фізичної культури, котрий вміє виділяти протиріччя фізичного розвитку вихованців та професійно долати кризові та проблемні моменти у рамках здійснення своєї діяльності.

Результати наукових пошуків О. Зюзюкова [42], О. Свєртнєва [70] та аналіз практики діяльності закладів вищої освіти свідчать, що частина майбутніх фахівців фізичної культури не мають належного авторитету серед професорсько-викладацького складу, не компетентні в своїй роботі.

У вітчизняній та зарубіжній педагогічній літературі здавна точиться дискусія стосовно оптимального співвідношення компонентів змісту підготовки вчителя. Зміст розуміють як систему наукових знань, практичних умінь та навичок, світоглядних та морально-етичних ідей, якою повинні оволодіти студенти під час навчання у педагогічному ЗВО [85]. Відповідно головною метою педагогічної підготовки є формування та розвиток професійної індивідуальності вчителя. Тому ключовою у процесі навчання виступає мотивація власної пізнавальної діяльності, яка визначає зміст засвоюваного матеріалу [88].

Дослідник проблем підготовки педагогів Н. Васильєв у своїх працях наголошував на важливості володіння майбутніми вчителями практичними навичками, адже існує певне розходження між здобутими теоретичними знаннями та вмінням їх застосовувати в реальному житті на практиці [12].

Л. Григоренко виділяє наступні недоліки у фаховій підготовці випускників педагогічних ЗВО:

- відсутність умінь використовувати професійні знання в певній ситуації педагогічного характеру;
- недостатність практичних навичок [24].

Мова йде про педагогічну практику майбутнього вчителя фізичної культури.

Л. Демінська, досліджуючи проблему підготовки вчителя вважає, що нині випускники педагогічних закладів вищої освіти недостатньо володіють знаннями, вміннями та навичками, що впливає на такі аспекти майбутньої професійної діяльності:

- виявлення ступеня сформованості особистості і колективу;
- вирішення конкретних завдань власного подальшого професійного розвитку;
- оцінювання отриманого результату;
- уміле застосування знань та навичок на практиці [27].

За результатами дослідження Б. Шияна робимо підсумок, що потреби сучасного соціуму належним чином не враховані у системі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, а саме потребують модернізації формозмісти та методико-теоретичні пласти освітнього процесу для повноцінного становлення майбутнього педагога як особистості із творчим підходом для активації забезпечення якісного функціонування української системи фізвиховання. Наголосимо, що орієнтація виключно на відтворення вивченого матеріалу не є достатньою, та навіть не складає необхідного мінімуму педагогічної компетенції, що очевидно відображається на професійній майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. Украй

важливо цілісно вивчати майбутню професійну діяльність, а не зосереджуватися на окремих її компонентах [91, 92].

М. Анісімов розглядає поняття «профорієнтаційна робота» в структурі підготовки майбутнього вчителя. Як перша фаза розвитку професійної компетентності вчителя дане поняття передбачає такі *етапи*:

1. Самовизначення особистості, яке пов'язане із самопізнанням, формуванням свідомого та адекватного ставлення до себе та своїх можливостей і здібностей. Самовизначення передбачає співставлення власних індивідуально-психологічних особливостей із вимогами діяльності.

2. Професійне самовизначення відбувається на основі самопізнання. На цьому етапі немає і не може бути повної орієнтації в конкретній діяльності, але формується професійний інтерес, особистісна позиція щодо обраної професії.

3. Формування мотивації до конкретного виду діяльності. Цей етап забезпечує формування професійних цінностей, ідеалів та переконань.

4. Формування професійної спрямованості. На цьому етапі відбувається первинне усвідомлення необхідності набуття професійних знань та умінь [2].

Провідними компонентами у підготовці фахівців із фізичної культури є наступні змістові орієнтири:

- здійснення ґрунтового аналізу рівня розвитку модерного соціуму, сформованість об'єктивного оцінювання соціальної політики із вмінням знаходити альтернативні рішення певних питань;
- конкретне розуміння систематизації актуальних модерних методів, різноманітності форм та моделей практичної діяльності;
- акцент на педагогічному характері підготовки фахівців із фізичної культури;
- розроблення концептуальних методик (технологій, теорій, моделей), націлених на результативність професійної діяльності вчителя фізичної культури;

- розроблення та активізація програм, спрямованих на підвищення педагогічної компетентності спеціаліста із фаху у галузі його діяльності.

Виконання та реалізація зазначених компонентів повинно реалізовуватись за допомогою нетрадиційних, актуальних форм та методів навчання, дотримання певних педагогічних умов тощо. Також продуктивним буде вдосконалення практичної підготовки студентів. Навчальна практика майбутніх вчителів фізичної культури є фактором оптимізації професійного становлення спеціалістів даного напрямку, невід'ємною умовою, яка забезпечує процес формування професійної готовності педагога до майбутньої професійної діяльності.

Важливим етапом у розвиненні загальнопедагогічних здібностей фахової підготовки модератора освіти є проходження власне педагогічної практики. Саме вона слугує сполучним елементом між здобутим теоретичним арсеналом і практичною реалізацією педагога-початківця. Тому серед проблем підготовки вчителя фізичної культури у закладі вищої освіти виокремлюють питання їх фахової підготовки.

Варто відзначити, що практична підготовка майбутнього вчителя та його подальша професійна діяльність є невід'ємною частиною оволодіння ґрунтовними практичними вміннями і навичкам. Найголовнішим для вчителя є якісне практичне застосування здобутих знань, що виявляється в компетентному навчанні, вихованні та забезпеченні розвитку своїх вихованців. Ці вміння майбутній учитель фізкультури має можливість розвивати та вдосконалювати під час проходження практики, здобуваючи освітній рівень «Магістр» у ЗВО, де під наставництвом досвідченого модератора освіти та методиста здійснює ретельну аналітичну роботу власної професійної діяльності, роблячи майбутню реалізацію себе як фахівця більш якісною та компетентною. Таким чином, практикант, перебуваючи у професійно-виробничому середовищі, виокремлює для себе конкретні методи та прийоми роботи, засоби та форми, що є найбільш доцільними та ефективними у використанні під час професійної діяльності.

Вивчаючи особливості педагогічних здібностей фахової підготовки майбутніх учителів фізкультури у ЗВО, дослідники акцентують саме на таких знаннях, що є провідними, допоміжними у засвоєнні та формуванні практичних навичок та умінь.

Насамперед мається на увазі педагогічна практика студента зі спеціальності «Фізичне виховання». Ідеться про так звану «навчально-практичну діяльність», що визначається нами як процес вирішення педагогічних ситуацій, спрямованих на виконання обов'язкових досліджених під час вивчення теорії завдань, що потребують практичного застосування в реальній професійній діяльності.

Науковці відзначають, що навчальна виробнича практика є невід'ємною частиною освітнього процесу у ЗВО, адже саме під час її проходження відбувається об'єднання творчих граней та теоретичного базису знань майбутнього педагога у професійній діяльності.

На думку Ю. Сухарнікова, адаптація учителів-початківців фізкультури проходить зі складнощами через недостатньо досконалу методичну підготовку у ході здобуття вищої освіти, а саме більш детальною та концептуальною, як вважає дослідник, має бути оптимізована підготовка спеціалістів із відповідних спортивних дисциплін, що вирізняються застосуванням індивідуальних особливих методів та розробок [74].

О. Тимошенко акцентує, що у структурі навчального процесу фахово-педагогічна підготовка націлена на формування педагогічної майстерності майбутніх учителів. Він наголошує на необхідності акцентування уваги на практичних заняттях саме на складових педагогічної майстерності з аналізом власної професійної діяльності [82].

Як вважає З. Корж, комплексна організація діяльності здобувачів освіти має на меті об'єднання навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності [48]. Однак у науковому колі зауважують, що системою підготовки вчителя фізичної культури досі не вибудовано гармонійного співвідношення навчального змісту здобувачів освіти та власне

обставин, за яких здійснюється процес навчання та виховання. Автор наголошує на важливості адекватного розподілу годин на вивчення конкретних предметів фахово-методичного напрямку та на стовідсотковому узгодженні із навчальною програмою у ЗВО, що забезпечуватиме якість та результативність у процесі підготовки професіоналів.

Зміст педагогічної практики майбутнього вчителя фізичної культури передбачає формування і відпрацювання таких фахових компонентів:

- презентація конкретних стройових команд і розпоряджень;
- роз'яснення вправ;
- розтлумачення гри;
- створення, переформування, розташування групи;
- створення, добирання комплексу вправ для різних етапів уроку: загальнорозвиваючі вправи для розминки; спеціальні фізичні навантаження основної частини уроку, ігрової діяльності;
- демонстрація та пояснення різноманітних вправ для групового та самостійного виконання;
- витлумачення спеціальної термінології;
- створення та розроблення методів, форм і засобів у вихованні фізичної культури учнів;
- проведення загальнорозвиваючих і спеціальних фізкультурних вправ;
- виявлення різнохарактерних помилок, аналіз та вміння їх розв'язати;
- підстраховка та поміч;
- здійснення аналітичної роботи уроку з методичної точки зору;
- ведення документації;
- аналіз діяльності здобувачів освіти;
- здійснення методичної та науково-дослідницької діяльності;
- використання сучасних засобів навчання;

- моделювання педагогічних проблемних ситуацій [37; 43, 44; 48; 82].

В. Наумчук вважає, що майбутній учитель під час проходження виробничої педагогічної практики має змогу переосмислити життєві орієнтири, а саме зрозуміти, чи дійсно педагог – це його призвання, чи бачить він себе компетентним фахівцем у даній галузі, чи є потреба розвивати конкретні здібності тощо. Саме у цей період і відбувається фахове самовиховання та мінімальне професійне вдосконалення [59].

Цю думку поділяє і В. Сластьонін, який переконаний, що саме практика є рушієм, що запускає механізми фахового розвитку спеціаліста, створюючи теоретично-практичну єдність знань та вмінь фахівця-початківця [31].

Досліджуючи теоретичний аспект основних педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури, необхідно враховувати, що складовою професійної підготовки вчителя є власне методична підготовка, яка тісно пов'язана з усіма компонентами самого процесу такої підготовки (теоретична підготовка, педагогічна практика та науково-дослідницька діяльність) [5].

1.2. Напрями удосконалення сучасної педагогічної системи підготовки майбутнього вчителя фізичної культури

У сучасних умовах розширюється й оновлюється освітянський діапазон, створюються принципово нові можливості для обрання технологій фахової підготовки майбутніх спеціалістів із фізичного виховання та спорту, які б стимулювали молодих людей до підвищення кваліфікації й професійного самовдосконалення протягом усього життя, виступали професійним супроводом їх кар'єри, сприяли особистісній і професійній реалізації їх творчого потенціалу, формуванню їх конкурентоспроможності на ринках праці.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури (В. Кукса [49], Л. Сущенко [76], Б. Шиян [91, 92]) фахову підготовку майбутніх спеціалістів із фізичного виховання доцільно розглядати як процес технічно обґрунтованих засад ЗВО, що надають людині професіоналізму того рівня, завдяки якому вона стає конкурентоспроможною на ринках праці, може незалежно забезпечувати

фізичне виховання різних груп населення й успішно реалізовуватись в усіх ланках фізкультурного руху.

Аналіз наукових досліджень (М. Головань [22], З. Корж [48], Г. Подосиннікова [69], І. Чемерис [86]) дає підстави стверджувати, що зміст терміну «професійна компетентність вчителя» містить наступні різнополярні характеристики тлумачення:

- 1) спроможність реалізовувати свої функції як професіонала;
- 2) теоретично-практична готовність виконувати фахову діяльність;
- 3) сформованості професійних якостей.

Нині особливий інтерес педагогічних досліджень зосереджено на проблемі **формування фахової компетентності спеціалістів** різних напрямів, зокрема й учителя фізкультури як одного з напрямку підготовки вчителя. Наразі це питання неабияк актуальне, адже вимоги, висунуті модерним ринком праці до випускників ЗВО, є досить широкоформатними, а саме увага акцентується не лише на обсязі здобутих знань, а й на здатності педагогічних кадрів різноманітно й ефективно організовувати власну професійну діяльність. Крізь дану призму розуміємо, що для вчителя фізичної культури недостатнім є оволодіння теоретичними фаховими знаннями і навичками – у рамках досягнення професійної компетентності важливо ретельно засвоїти базові компетентності, що в результаті гарантуватиме високу конкурентоспроможність та професійність педагогічного кадра, адже сучасний соціум потребує фахівця із фізичної культури, котрий може забезпечити здорове, фізично загартоване та здатне до праці суспільство.

Науковець В. Сластьонін у понятті «професійна готовність» виділяє наступну структуру:

- психологічна готовність – формування вектору, націленого на здійснення професійної діяльності, психологічна готовність працювати;
- науково-теоретична готовність – володіння психологічними, соціальними та педагогічними знаннями, що потрібні для здійснення фахової діяльності;

- практична готовність – володіння фаховими вміннями та навичками;
- психофізіологічна готовність – наявність певних передумов для опанування фаховою діяльністю, фахово-важливих індивідуальних характеристик;
- фізична готовність – належний рівень фізичного здоров'я, що відповідає вимогам для здійснення професійної діяльності [31].

Л. Сущенко виділяє 2 групи у структурній організації готовності до фахової діяльності:

I група – складники, що визначають фахові риси готовності (мотиваційний, управлінський, планово-змістовний та контрольньо-оцінювальний);

II група містить складники, що окреслюють індивідуальні характеристики майбутнього професіонала (здатність адаптуватися, вибудовувати комунікацію, емоційно-вольова лінія та мобільність) [77].

На думку В. Осадчого, структура фахової готовності містить наступних 5 основних пунктів, зокрема:

1. Мотиваційний (фахово важливі потреби, цілі та мотиви діяльності).
2. Орієнтаційно-пізнавальний (розуміння та усвідомлення змісту фаху, орієнтація у фахових ролях, здатність до розв'язання різноманітних професійних задач).
3. Емоційно-вольовий (усвідомлення високої відповідальності за здійснення власної фахової діяльності, вміння контролювати себе та власні дії).
4. Операційно-діяльнісний (відповідність існуючим фаховим вимогам та швидка адаптація до нових запитів, активація фахових знань, навичок, умінь, а також фахово-необхідних характеристик).
5. Установчо-поведінковий (націленість на якісну роботу та добросовісність у професійному контексті) [65].

О. Свєртнєв запевняє, що готовність до фахової діяльності характеризується динамічною структурною організацією, що містить наступні компоненти:

- мотиваційний (добросесність у здійсненні фахової діяльності);
- орієнтаційний (розуміння специфіки професійної діяльності, відповідність висунутим фаховим вимогам);
- операційний (оперування професійними знаннями, реалізація аналітичної роботи під час здійснення фахової діяльності, уміння доречно використовувати методичний арсенал);
- вольовий (власний контроль, вміння працювати з дітьми із досягненням поставленої мети, спроможність управляти учнями);
- оцінний (самоаналіз, визначення рівня власної підготовки до здійснення тих чи інших завдань під час реалізації професійної діяльності, уміння знаходити альтернативи відповідно до педагогічної ситуації) [70].

У контексті основних напрямів підготовки вчителя до професійної діяльності важливо говорити про **компоненти фахової готовності до педагогічної діяльності**. Дослідник С. Мединський виділяє наступні такі компоненти: настановчо-поведінковий, емоційно-вольовий, мотиваційний, операційно-дійовий, орієнтаційно-пізнавально-оціночний. Науковець наголошує на обов'язковому використанні спеціальної моделі у системі фахового навчання і виховання, що у свою чергу гарантуватиме якісне формування педагогічної готовності у майбутніх спеціалістів [55].

В. Ляудіс [57] компонентами професійної готовності до педагогічної діяльності вважає такі:

- мотиваційний (мотиваційно-ціннісне поведінкові орієнтири);
- теоретичний (володіння теоретичними, методичними та аналітично-прогностичними знаннями, проєктними уміннями в галузі фізичного виховання)
- практичний (організаторсько-комунікативні та конструктивні вміння, орієнтація у способовому активуванні дій)
- творчий (апелювання різноманітними творчими підходами та рішеннями під час фахової діяльності)

Н. Кузовлева виділяє наступні головні компоненти, важливі для людини, яка готується до фахової діяльності [57]:

- особово-цільовий (позитивна мотиваційна налаштованість до фахової діяльності, самостійність вибору фаху, воля та об'єктивність у ціннісних орієнтаціях);
- інформаційно-гностичний (володіння теоретико-методичними знаннями з фаху, опанування економічно-правових моментів діяльності, володіння необхідними фаховими якостями);
- оціночний (уміння здійснювати аналітичну роботу щодо фахової діяльності, адекватна самокритика та вміння розвивати та вдосконалювати необхідні для реалізації професійної діяльності якості).

Аналіз наявного досвіду фахової підготовки майбутнього вчителя фізкультури в українській вищій школі [6 ; 46] показав, що більшість педагогів намагається скористатись інноваціями в експериментальних програмах формування окремих елементів професійної компетентності студентів. Однак залишився недостатньо вирішеним комплекс проблем, пов'язаних із формуванням у майбутнього вчителя фізичної культури готовності до майбутньої професійної діяльності.

Якщо широке та навіть загальне розуміння поняття «підготовки» тлумачиться як арсенал тематичних знань, отримання певного досвіду, що здобуті під час навчальної та практичної діяльності, то у ЗВО в контексті підготовки фахівців із фізичної культури дане трактування деформується у багатогранний процес, що характеризується цілісністю системи навчання, у результаті якого спеціалісти отримують та вдосконалюють знання із галузі загальної педагогіки та спеціальні професійні знання, досліджують здобутки видатних науковців, покращують власні уміння та здобувають необхідні навички. Якісна фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури є надважливим здобутком для здійснення компетентної професійної діяльності у закладах загальної середньої освіти.

На думку Л. Сущенко, фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури є таким процесом, що в результаті транслює науково-методичну оснащеність, здобутки та заходи ЗВО, у якому відбувається навчальний процес. Тобто саме компетентність майбутніх фахівців залежить від спроможності закладу надати якісні знання, що могли б реалізовуватися майбутніми спеціалістами в різноманітних сферах життя та виховувати в різних групах населення фізкультурну грамотність, активно конкуруючи на сучасному ринку праці [77].

Наголосимо, що здійснення навчальної та освітньої діяльності, зокрема підготовка фахівців із фізичної культури, має відбуватися, виключно послуговуючись законодавчими документами, затвердженими уповноваженими державними органами, що враховують нормативність програмного забезпечення.

Українська система освіти концептуально визначається Національною доктриною розвитку освіти, у якій наскрізною змістовою лінією висвітлено: випускники закладу освіти є всебічно розвинутими особистостями, які здатні до творчих рішень, мають чітку громадянську позицію та ініціативно проявляють себе у фахових сферах, чим розвивають соціальний та економічний потенціал країни [91].

Фахові здібності майбутніх учителів фізкультури не є вродженими, а тому їх потрібно системно різноманітно розвивати та вдосконалювати. Реалізація цього процесу можлива за умови створення спеціальних соціальних обставин, за яких майбутні професіонали мали б можливість отримувати фахову освіту, покращувати свій рівень загальної та професійної культури, а саме брати участь у науково-дослідницькій та експериментальній роботі, орієнтуватися у вітчизняному інформаційному інноваційному фаховому сегменті та ін. [65].

На сьогодні посилені вимоги до педагогічних здібностей майбутніх модераторів освіти викликані осучасненням змісту всього навчального процесу, зокрема його структурної організації.

У сучасній системі української освіти наразі метою належної фахової підготовки майбутніх учителів із фізичної культури є орієнтація саме на гуманістичну концепцію підготовки, у центрі уваги якої – студент, який є самостійною особистістю із власними ціннісними переконаннями, інтересами та особливостями [4].

Сьогодні модератор освіти – людина, що постійно перебуває у професійному розвитку, володіє творчою компетентністю під час здійснення фахової діяльності, упроваджує нові методики та знаходить оригінальні рішення у прийнятних та нестандартних педагогічних ситуаціях.

Ми вважаємо, що саме педагог більшою мірою впливає на формування духовної організації дитини. Адже, занурюючи учня в атмосферу правильно побудованого уроку, учитель прищеплює школяру прагнення вдосконалювати не тільки фізичну, а й моральну загартованість, виховує естетику почуттів та націлює на життєво необхідні істини. Таким чином, майбутні учителі фізкультури під час підготовки до практичної фахової діяльності мають засвоїти не лише професійні знання, а й опанувати науки етики та естетики, психології. На уроках та під час різноманітних спортивних заходів важливо створювати максимально комфортне середовище для виховання в учнів морально-вольових характеристик (сміливості, дисциплінованості, цілеспрямованості, рішучості та ін.). Адже, на нашу думку, бути компетентним вчителем означає не тільки захоплюватися фаховою діяльністю, а й щиро бути відданим дітям, власне заради яких і вдосконалюватися й прагнути до найкращого [11].

Є. Доброзуб [32] та О. Дубасенюк [35] зазначають, що саме сформованість педагогічних навичок та вмінь є головним складником у фаховій підготовці спеціаліста із фізичної культури, який необхідно максимально повноцінно засвоїти. Викладачам, які готують таких фахівців, слід звертати увагу передовсім на вдосконалення ефективності методик підготовки, у результаті чого на виході студенти матимуть потужний методичний арсенал та володітимуть, як мінімум, найвагомішими професійними вміннями.

Так, загальна система фізичної культури формується завдяки співвідношенню та співіснуванню таких категорій: власне соціум, соціально-професійні групи та конкретні особистості. Виділяють наступні рівні їх аналізу:

- загальний – фізична культура всього соціуму;
- особистісний – фізична культура членів певних соціальних фахових груп;
- одиничний – індивідуальна фізична культура конкретної людини.

I. Дубасенюк акцентує на 3 площинах, крізь призму яких актуалізується формування та розвиток суб'єктивності майбутнього професіонала:

- площина саморозвитку – відбувається ріст індивідуальності шляхом розвитку особистого фахового потенціалу, загартовується універсальність фахівця;
- площина навчально-виховного процесу – під час підготовки майбутнього фахівця в рамках навчально-виховного процесу індивідуальні характеристики здобувача освіти реалізують його творчі здібності, забезпечуючи при цьому активну навчальну позицію у креативній співпраці із викладачем;
- площина майбутньої фахової діяльності – слугує своєрідним науковим механізмом, що активує в учнів індивідуальні характеристики, тобто розкриває їх унікальну особистість, що важливо для адаптації в реальному житті [35].

Для вчителя фізичної культури важливо мати високий рівень власної фізичної підготовленості, адже саме модератор освіти є прикладом та взірцем наслідування для здобувачів освіти. Учитель має максимально зрозуміло, просто та детально вміти демонструвати учням певні фізичні вправи, передбачені шкільною програмою, методично розкриваючи техніку виконання та акцентуючи на здоров'язберезувальному характері конкретного виду фізичної діяльності.

Висновки до Розділу 1

Підготовка вчителя до професійної діяльності визначається як процес, спрямований на забезпечення, з одного боку, ґрунтовних знань із предметів спеціалізації, а з іншого – глибокого розуміння сутності людини як суб'єкта освітнього процесу, котрий включає навчання і виховання.

Поняття «педагогічні здібності вчителя» трактується як полігранний процес із провідними двома лініями, а саме: забезпечення фундаментальних знань із фахових предметів та ґрунтовного розуміння людини як суб'єкта процесу здобуття освіти, що передбачає як навчання, так і виховання

Фахову підготовку майбутніх спеціалістів із фізичного виховання доцільно розглядати як процес технічно обґрунтованих засад ЗВО, що надають людині професіоналізму того рівня, завдяки якому вона стає конкурентоспроможною на ринках праці, може незалежно забезпечувати фізичне виховання різних груп населення й успішно реалізовуватись в усіх ланках фізкультурного руху.

У сучасній системі української освіти наразі метою належної фахової підготовки майбутніх учителів із фізичної культури є орієнтація саме на гуманістичну концепцію підготовки, у центрі уваги якої – студент, який є самостійною особистістю із власними ціннісними переконаннями, інтересами та особливостями.

Ми дійшли висновку, що зміст освіти формується на основі принципів елективності, диференціації, інтеграції, прийнятності. Сьогодні довершена структура змісту освіти має належним чином містити обов'язкові складові у підготовці педагогічних кадрів. Це психолого-педагогічний, освітній, науково-педагогічний, спеціальний, культурологічний та власне практично педагогічний компоненти. Фахівець повинен уміти безперервно навчатись і самовдосконалюватись під час виконання фахових функцій, використовуючи всі можливі засоби пошуку та використання інформації.

Важливим етапом у розвиненні загальнопедагогічних здібностей фахової підготовки модератора освіти є проходження власне педагогічної практики.

Саме вона слугує сполучним елементом між здобутим теоретичним арсеналом і практичною реалізацією педагога-початківця.

РОЗДІЛ II МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

У ході дослідження було використано ряд методів дослідження.

Методи одержання ретроспективної інформації:

- аналіз наукової математичної та психолого-педагогічної літератури;
- опитування;
- педагогічне спостереження;
- методи математичної статистики.

Аналіз науково-методичної літератури

Для визначення мети, завдань, змісту та методики дослідження вивчалася науково-математична література з теорії і методики фізичного виховання, педагогіки і психології. Здійснивши аналіз тематично доречної наукової літератури, нами було висвітлено зміст основних понять: структура і компоненти педагогічних здібностей, а також шляхи вдосконалення системи підготовки вчителя фізичної культури.

Анкетування

Анкетування з метою визначення основних професійно-педагогічних здібностей, якими потрібен володіти вчитель фізичної культури (див. Додаток А).

Розроблені анкети попередньо витримали кілька пілотажних досліджень, проведених зі студентами під час їхнього навчання. Мета цих досліджень полягала у перевірці інформації, закладеної у анкеті, на доступність, стійкість і точність. Перевірівши надійність отриманих даних, ми здійснювали збір масової інформації. У відповідності із запланованою вибіркою в анкетуванні взяли участь 91 студент Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Педагогічний аналіз здійснювався за допомогою інтерв'ю. Вони відповідали на заздалегідь заготовлені нами питання. Опитування здійснювалося за допомогою проведення індивідуального анкетування.

Педагогічні спостереження

Педагогічне спостереження проводилося за професійною діяльністю майбутніх учителів фізичної культури (вибірково) у рамках проходження педагогічної практики, яка передбачала використання компонентів педагогічних здібностей на уроці та зіставлення їх із розробками інших дослідників.

Методи математичної статистики

Дані методи використовували, спираючись на окреслені завдання дослідження, для отримання найбільш достовірної інформації щодо досліджуваного явища.

Статистична обробка уможливила реалізацію закону про розподіл даних експерименту шляхом вирахування коефіцієнтів асиметрії й ексцесу. За результатами такої обробки було виявлено, що всі варіації розподілу сукупностей максимально наближені до нормального виду. Це й зумовило вибір нами відповідних статистичних параметрів (С.В. Начинская, 2005).

2.2. Організація дослідження

У процесі дослідження взяли участь студенти Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

№ з/п	Кількість чоловік	Курс навчання
1.	17	I
2.	17	II
3.	17	III

4.	17	IV
5.	17	V
6.	6	VI

У дослідженні взяло участь 91 студент Навчально-наукового інституту фізичної культури. Дослідження проводилися триетапно.

Перший етап. Нами був здійснений аналіз наукових літературних джерел, у результаті чого визначено мету і завдання дослідження, окреслені методичні рішення щодо досліджуваної проблеми.

На другому етапі особлива увага приділялася виявленню педагогічних здібностей у професійній діяльності вчителя фізичного виховання і визначенню їх конкретного змісту. Була сформована репрезентативна вибірка студентів та здійснено збір масової інформації. У результаті було визначено значимість педагогічних здібностей і основних видів роботи майбутніх вчителів фізичної культури. Для здійснення аналітичної роботи отриманих матеріалів нами були використані: анкетування, опитування, педагогічне спостереження, експертне оцінювання, методи математичної статистики.

Третій етап призначений для опрацювання результатів та їх оформлення.

Висновки до Розділу 2

Для одержання достовірних результатів дослідження необхідно правильно організувати систему отримання та аналізу потрібної інформації. Нами були використані методи аналізу наукової математичної та психолого-педагогічної літератури, опитування, анкетування, педагогічне спостереження та метод математичної статистики. Саме тому результати дослідження, представлені в даній кваліфікаційній роботі, є достовірними. Дослідження проводилося на базі Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

РОЗДІЛ III РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

3.1. **Методологічне, дидактичне та навчально-методичне забезпечення процесу підготовки сучасного вчителя фізичної культури**

Аналіз літератури показав, що [4; 64] питання фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО досліджено недостатньо в теоретично-методологічному світлі.

Як зазначає О. Тимошенко [82], ідеї, спрямовані на покращення методичної підготовки майбутніх вчителів із фізичної культури у фаховому навчанні, сьогодні знаходяться не на першому плані серед наукової спільноти. Активне деформування сучасної системи освіти зумовлює високу пріоритетність даного питання, а саме акцент робиться на профільному навчанні старшої школи. Таке навчання уможливорює використання в школі різних видів спорту, що сприяє більшій зацікавленості та вмотивованості учнів до виконання фізичної діяльності. Також це безумовно допомагає школярам обирати майбутній фах, що може бути пов'язаний саме із галуззю фізичної культури. Через це питання фахової підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури є надзвичайно актуальним у науковій спільноті. Л. Сущенко виділяє наступні стрижневі принципи, на яких ґрунтується дидактична підготовка здобувача вищої освіти та які забезпечують моделювання самого процесу фахової підготовки майбутніх спеціалістів:

- принцип елективності навчання – полягає у наданні свободи вибору здобувачам освіти місця навчання, методів і форм, цілей тощо;
- принцип урахування полігранності способів фахової підготовки;
- принцип суб'єктності навчання – полягає в орієнтації під час навчання на вже отриманий досвід здобувача освіти, урахування його неповторності та індивідуальності;
- принцип наступності у системі щабелевої підготовки майбутнього модератора освіти;

- принцип особистісно-професійного розвитку – полягає в націленості навчання насамперед на розвиток індивідуальності, а не лише на фахову підготовку;

- принцип єдності теорії та практики у процесі підготовки;
- принцип урахування вмотивованості до вчительської роботи;
- принцип дидактичного діагностування;
- принцип міжпредметних зв'язків;
- принцип полівекторності навчання, яким передбачається різноманітність способів в оволодінні професією учителя;
- принцип технологічної фахової підготовки;
- принцип фахово-педагогічної націленості навчання [77].

Опрацювавши низку наукових літературних джерел, ми дійшли висновку, що фахова підготовка, з однієї сторони, є галуззю наукового знання, а з іншої – виступає як особлива галузь діяльності людини, форма якої визначається змістом, комплексом методів та засобів навчання, що разом ґрунтуються на окреслених цілях фахової підготовки.

О. Тимошенко наголошує на ієрархічності структури процесу навчання методики з дисципліни «Фізична культура», що включає такі ступені:

- процес навчання (зміст навчання, процес викладання, процес учіння);
- навчальна ситуація (дидактична задача, метод викладання, рівень пізнавальної діяльності);
- навчальна проблема (пізнавальна задача, пізнавальна дія, дидактичний прийом).

Зауважимо, що ідеально, коли кожна наступна навчальна проблема має бути складнішою за попередню, так само й навчальна ситуація щоразу має ускладнюватися, що у свою чергу спонукає студентів шукати нові альтернативні рішення, чим і зумовлюється процес їх розвитку. Якість та результативність навчального процесу зумовлені вибором максимально доречної навчальної проблеми та її рівня складності в певний проміжок

навчальної діяльності. Суб'єкт-суб'єктна технологія навчання базується на стосунках викладача-студента та студента-студента, за яких у центрі уваги залишаються індивідуальні якості студента та його цілі, що слугують важливими складовими у процесі становлення майбутнього спеціаліста. Такі умови забезпечують максимально комфортні обставини для досягнення найкращого результату. При створенні проєктів технології навчання важливо дотримуватися загальновизначених принципів дидактики та фахової підготовки майбутнього вчителя фізкультури [77].

На основі наукових досліджень В. Одарія [62] та Г. Подосиннікової [69], нами визначено, що *науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає:*

- державні стандарти освіти;
- навчальні плани;
- навчальні програми з усіх нормативних і вибіркових навчальних дисциплін;
- програми навчальної, виробничої та інших видів практик;
- підручники і навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять;
- індивідуальні навчально-дослідні завдання;
- контрольні роботи;
- текстові та електронні варіації тестових завдань для поточного і підсумкового контролю;
- методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів, виконання індивідуальних завдань, курсових і дипломних робіт.

Наступним елементом навчально-методичного забезпечення є робоча навчальна програма. Робоча навчальна програма – це документ, де у відповідності з вимогами до індивідуальності майбутнього спеціаліста визначено зміст навчання та найбільш доречні способи організації його опанування студентами [92]. Таким чином, програма має містити у своєму навчальному змістові не лише опанування спеціальних знань, а й обов'язково

педагогічний досвід. Із цього випливає, що програма є багатогранною комплексною моделлю досвіду людства, що у своїй структурі співвідносить різнохарактерні так звані підвиди такого досвіду.

Педагогічною наукою доведено важливість впливу різних факторів та обставин, певних умов на якість навчального процесу. Так формується педагогічна система із низкою притаманних їй явищ, активізація яких реалізує сам педагогічний процес. Здобутки та невдачі у діяльності як конкретних модераторів освіти, так і закладів освіти, якраз і регулюються цими факторами, що складають педагогічну систему.

Навчальна програма та шляхи її оптимізації повноцінно залежать від актуальності змодельованої педагогічної системи як одного з механізмів реалізації загального педагогічного досвіду соціуму. При створенні такої системи варто звертати увагу на змістовність її наповнення, якісне висвітлення конкретних питань, відсутність стереотипного оформлення та шаблонності. Дотримання цих порад дозволить організувати реалізацію даної моделі більш правильно та професійно, що забезпечить наблизений до ідеалу результат проведеної навчальної роботи.

Наступним елементом навчально-методичного забезпечення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури є лекції. У свою чергу лекції за рольовою відповідністю в системі процесу навчання поділяють на такі види:

- ознайомлювальна – перше (початкове) представлення студентам основних наукових і теоретичних положень визначеної наукової галузі;
- мотиваційна – пробудження зацікавленості у студентів, створення стимулу здійснювати навчальну діяльність і надалі;
- підготовча – підготовлення студентів до більш різноманітної розумової діяльності із застосуванням нових навчальних форм та методів;
- інтегруюча – подання науки у системі та розвиткові як логічну єдність; перехід до більш глибокої теоретично-аналітичної діяльності із виходом за межі елементарного розуміння;

- установча – орієнтація студентів до якісних інформаційних джерел, поради та практичні рекомендації щодо виконання самостійних видів навчальної діяльності, акцентування на основних складно інформативно організованих пластах навчального матеріалу [85].

Зауважимо, що саме лекція у рамках комунікативної взаємодії викладача та здобувача освіти передбачає діловий характер. Інакше це явище можна трактувати як активізація дидактичної комунікації.

Дидактичне спілкування відображає міжособистісні складові комунікації під час здійснення певної навчальної діяльності. Обумовлюється такий вид спілкування означеними цілями та змістом лекції, а також методичними складовими та формами, що притаманні конкретному лекційному заняттю (суто дидактичному, логіко-психологічному, методичному). Так формуються ділові відносини із власне діловим спілкуванням, що щоразу набувають більш прогресивного характеру взаємодії модератора освіти та здобувача освіти [1].

Виділяють наступні дидактичні елементи лекції:

- 1) методика висвітлення матеріалу лекції;
- 2) низка попередньо засвоєних знань здобувачів освіти;
- 3) зміст і структурна організація лекційного матеріалу;
- 4) контроль і оцінювання знань;
- 5) навчальна література [1].

Так, не можна заперечувати той факт, що кожна лекція унікальна за своєю структурною організацією та індивідуальна за характером, проте завжди при підготовці варто враховувати основні принципи та не забувати про дотримання норм. Ці вимоги не є універсальним рішенням усіх проблемних питань та моментів, проте завжди стануть у нагоді для опанування певних технологій викладання з метою набуття педагогічного досвіду та вдосконалення педагогічної майстерності.

Важливо розуміти, що якість проведення лекції залежить не тільки від майстерності та компетентності викладача, а й вимагає певної підготовки студентів до неї та налаштованості їх до навчальної діяльності. Саме тому

одним із головних завдань педагога є прищеплення здобувачам освіти розуміння необхідності дотримання організаційних правил навчальної діяльності.

Методична підготовка майбутнього вчителя тісно пов'язана з вивченням предмета спеціалізації та психолого-педагогічними дисциплінами.

Аналіз проблеми методичної підготовки вчителя у педагогічній теорії дає змогу зробити такі висновки:

– методична підготовка є органічною складовою педагогічної освіти, яка включає такі компоненти: загальнонауковий, спеціально-предметний, психолого-педагогічний, педагогічну практику;

– на теоретичному рівні в організації професійної підготовки вчителів виділяють чотири парадигми: академічно-традиціоналістську, технологічну, індивідуальну та дослідницько-орієнтовану;

– аналіз динаміки розвитку окремих освітніх систем свідчить про зміни пріоритетів у формуванні змісту підготовки вчителів під впливом домінуючих у суспільстві течій та тенденцій;

– методична підготовка передбачає вивчення теорії та опанування практичними вміннями і навичками, необхідними для успішної реалізації вчителем навчальних завдань; запорукою ефективної підготовки є досягнення оптимального співвідношення теоретичного та практичного компонентів;

– значна увага у методичній підготовці вчителів на Заході приділяється розвитку комунікативних умінь студентів, що пояснюється поширенням ідей позитивної комунікативної взаємодії;

– методична підготовка перебуває у нерозривній єдності з психолого-педагогічною та предметною підготовкою і значною мірою визначається змістом дисципліни спеціалізації [61; 76-79; 82-84].

Велика увага у ЗВО III–IV рівнів акредитації приділяється самостійній роботі. Незаперечність переваг самостійної роботи пролягає в активному формуванні у студентів навичок творчого оволодіння знаннями й вміннями в найбільш повному виявленні особистих якостей, чого не дає інша форма

навчання. Для забезпечення *самостійної роботи студентів* викладачами розробляються методичні рекомендації, які, як наголошує Н. Герман, включають:

- вступ (мета і завдання дисципліни; вид самостійної роботи: домашнє завдання для самостійного засвоєння теоретичного матеріалу, контрольна робота, реферат; тема, обсяг роботи, вимоги до оформлення; порядок зарахування або захисту роботи);
- таблиця закріплення варіантів за студентами;
- методичні розробки для виконання практичних завдань;
- графік самостійної роботи студентів;
- список рекомендованої літератури [20].

Методичні матеріали з контролю знань студентів передбачають *різні форми* поточного та підсумкового контролю знань студентів:

- вхідний контроль;
- контроль залишкових знань;
- підсумковий контроль [13].

Вхідний контроль проводиться на першому курсі, а також на перших заняттях нової дисципліни з метою оцінки вхідних знань.

Контроль залишкових знань проводиться з метою оцінки цих знань із дисциплін, що вивчались у попередньому семестрі після складання заліку чи іспиту. Контроль залишкових знань проводиться у формі тестування або у формі видачі індивідуальних контрольних завдань.

Поточний контроль може проводитися у формі атестації, колоквіуму, індивідуальних контрольних завдань; експрес-опитування та тестування з окремих розділів і тем дисципліни.

Розглянемо дидактичне забезпечення процесу підготовки вчителя фізичної культури до професійної діяльності. Дидактика (від грецького «didaktikos» – повчаючий і «didasko» вивчаючий) є частиною педагогіки, що розробляє проблеми навчання й освіти. Стрижневими дидактичними *категоріями* є:

- викладання;
- навчання;
- освіта;
- знання;
- уміння;
- навички;
- ціль, змістова організація, формометоди, види, засоби та власне продукти навчання.

Об'єктом теорії навчання, або дидактики, є навчально-виховний процес, його цілі, зміст, методи, форми організації, технології, результати.

Принципи застосування дидактичного забезпечення у процесі професійної підготовки вчителя є такими:

- принцип гуманістичної націленості – розуміється організація такої навчально-виховної діяльності, за якої відбудеться становлення повноцінно розвиненої соціоактивної індивідуальності зі здоровою гуманною громадянською позицією;
- принцип зв'язку з життям та завданнями, диктованими соціумом, родиною, колективом, індивідуально та в їхній спів'єдності;
- принцип діагностичної націленості – передбачає постановку навчально-виховної мети, у ході досягнення якої реалізується об'єктивна однозначність у контролюванні її здійснення;
- принцип співробітництва і співдружності всіх учасників освітнього процесу та власне суспільства задля досягнення означених навчально-виховних задач;
- принцип науковості в організації навчально-виховного процесу – цьому принципу притаманні відбір та моделювання методично важливих елементів освітнього процесу – цілей, змістової наповненості, розробки технологічного забезпечення, обрання форм та методів в організації;
- принцип наочності, єдність абстрактного і конкретного;
- принцип доступності, послідовності та системності у навчанні;

- принцип особистісно-колективного підходу до навчально-виховного процесу з урахуванням раніше отриманого досвіду в різних життєвих обставинах та комунікативних ситуаціях;
- принцип максимальної самостійності здобувачів вищої освіти, окремих їх угруповань та міні-колективів для розв'язання поставлених завдань навчально-виховного спрямування;
- принцип самоуправління під час здійснення навчальної та ділової видів діяльності [82];.

Як зазначає Н. Васильєв, зміст навчання формується з огляду на цілі фахової підготовки. Визначення змісту та цілей навчання відбувається за рахунок взаємофункціонування всієї системи фахової підготовки учителя та певних її елементів, диктуючи таким чином обрання навчальних форм та технологій. Тож майбутній модератор освіти має бути готовим до вирішення різноманітних функцій. Саме тому Н. Васильєв наголошує на активізації дидактичних засад, важливих у підготовці професійного спеціаліста [12].

О. Демченко вважає, що фахова підготовка насамперед має приносити результат та користь особистості та соціуму. Тому дидактичне забезпечення фахової підготовки майбутнього модератора освіти має бути націленим на організацію належних умов розвитку індивідуальності та власне її реалізації [29].

Використання принципу суб'єктності активує реалізацію педагогічної ідеї, в основі якої особистість майбутнього фахівця вже не розглядається суто об'єктивно. Таким чином, фахова підготовка стає більш змістовною для здобувача освіти, адже враховується його особисті бачення та відчуття, здобуті в досвіді попередньої життєдіяльності [29].

Ми поділяємо висвітлену вище думку, проте хочемо зауважити, що у фаховій підготовці майбутнього учителя принципово важливо враховувати й вимоги до сучасного педагогічного ідеалу, про що детальніше в наступному параграфі даної кваліфікаційної роботи.

О. Демченко наголошує, що фундаментом моделювання актуальної фахової підготовки майбутніх вчителів із фізичної культури є саме дидактичне забезпечення, реалізація якого складає педагогічну технологію [29].

За визначенням О. Дубасенюка, технологія навчання є таким категорійним елементом системи, що передбачає орієнтацію на дидактичну реалізацію наукового знання та підходів при аналізі та забезпеченні процесу навчання, враховуючи емпірично-інноваційний досвід викладачів із метою досягнення найкращих результатів у розвитку індивідуальності здобувача освіти. Вагомими важелями такої системи є навчальні цілі, прийоми взаємодії, способи викладання та вмотивованість, комунікація в площині студент-викладач та власне сам продукт діяльності, насамперед – рівень фахової підготовки. Організація та забезпечення навчальної діяльності здобувача освіти та контроль даної діяльності є фундаментальними основами, на яких побудований навчальний процес [35].

Таким чином, матеріал, представлений нами у даному параграфі, дає змогу зробити висновок про те, що методологічне, дидактичне та навчально-методичне забезпечення підготовки майбутнього вчителя передбачає:

- створення умов для професійного розвитку студентів;
- розробку науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів, програмно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу;
- застосування сучасних психолого-педагогічних технологій у навчально-виховному процесі;
- запровадження нових форм організації та управління освітнім процесом;
- створення низки інформації про наукові здобутки, модернізовані технології, діагностичні дослідження;
- здійснення науково-дослідної експериментальної роботи;
- співпрацю з науковими установами, іншими закладами вищої освіти, державними та громадськими організаціями;

- презентацію змісту діяльності та здобутків суб'єктів навчально-виховного процесу на освітніх виставках і в наукових періодичних виданнях;
- реалізацію програмно-методичного забезпечення освітнього процесу: підготовку різнорівневих, диференційованих програм, навчально-методичних посібників, електронних навчально-методичних комплексів, методичних рекомендацій, спрямованих на запровадження особистісно зорієнтованих технологій навчання й виховання.

3.2. Визначення моделі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності

На думку Г. Куртової, сьогодні у ЗВО при підготовці майбутніх учителів із фізичної культури недостатньо приділяється увага варіативності даної професії та її особливостям, натомість надмірний акцент робиться саме на засвоєнні теоретичного базису, тобто вивчення суто матеріалу навчальних дисциплін, визначених планом. Це породжує недостатню обізнаність майбутніх фахівців у методичному аспекті [50]. Тому, ми вважаємо, варто реформувати традиційно усталену систему фахової підготовки й спрямувати основні її вектори на формування під час професійного навчання такого педагога, який вирізнявся б активною позицією та оригінальністю у творенні та забезпеченні належного функціонування української галузі фізичного виховання.

Для цього, з огляду на результати досліджень багатьох науковців [6; 49; 61; 76 – 79], необхідно переорієнтувати системну організацію підготовки вчителів, упровадивши в даний процес нові моделі й технології, націлені на фізичний і психологічний розвиток здобувача освіти.

Українською концепцією розвитку педагогічної освіти з орієнтацією на освітній простір Європи регламентовано націленість на забезпечення підготовки педагогічних кадрів, спроможних реалізовувати власну фахову діяльність, керуючись гуманістично-демократичними принципами, та здійснювати освітню місію як надважливу функцію країни із гарантуванням

задоволення освітньо-культурних, духовних власних потреб та потреб держави, будучи при цьому затребуваним кадром на сучасному ринку праці [46].

У сучасних умовах розширюється й оновлюється освітянський діапазон, створюються принципово нові можливості для обрання технологій професійної підготовки майбутніх спеціалістів із фізичного виховання та спорту, які б стимулювали молодих людей до підвищення кваліфікації й професійного самовдосконалення протягом усього життя, виступали професійним супроводом їх кар'єри, сприяли особистісній і професійній реалізації їх творчого потенціалу, формуванню їх конкурентоспроможності на ринках праці.

З огляду на це, на основі теоретичного аналізу літератури (В. Кукса [49], Г. Куртова [50], Л. Сущенко [78], Б. Шиян [92]) нами було розроблено модель фахової підготовки майбутніх спеціалістів із фізичного виховання (рис. 3.1), яку варто розуміти як процес технічно доречних концептуальних засад реалізації процесу навчання та виховання, за дотримання та опанування яких індивідуальність здобуває високий рівень професіоналізму, а саме активізується як висококваліфікований кадр на ринку праці та здатна до організації фізичного виховання різних соціальних груп та органічної адаптації в будь-яких спортивних галузях.

Майбутній спеціаліст із фізичного виховання та спорту, як зазначають Л. Сущенко, О. Тимошенко та Б. Шиян, - людина, яка свідомо здобуває у ЗВО означену спеціальність: 1) нерозривно пов'язану із забезпеченням процесу навчання та виховання із метою забезпечення належного рівня фізкультурної освіти суспільства; 2) націлена на досягнення найкращих результатів у спорті на різних рівнях даної ієрархічної організації в самостійній чи колективній діяльності.

Як бачимо із представленої моделі (рис 3.1), однією із форм організації процесу навчання та виховання у ЗВО протягом підготовки вчителя фізичної культури набуває диференціація (за Г. Куртовою [51]).

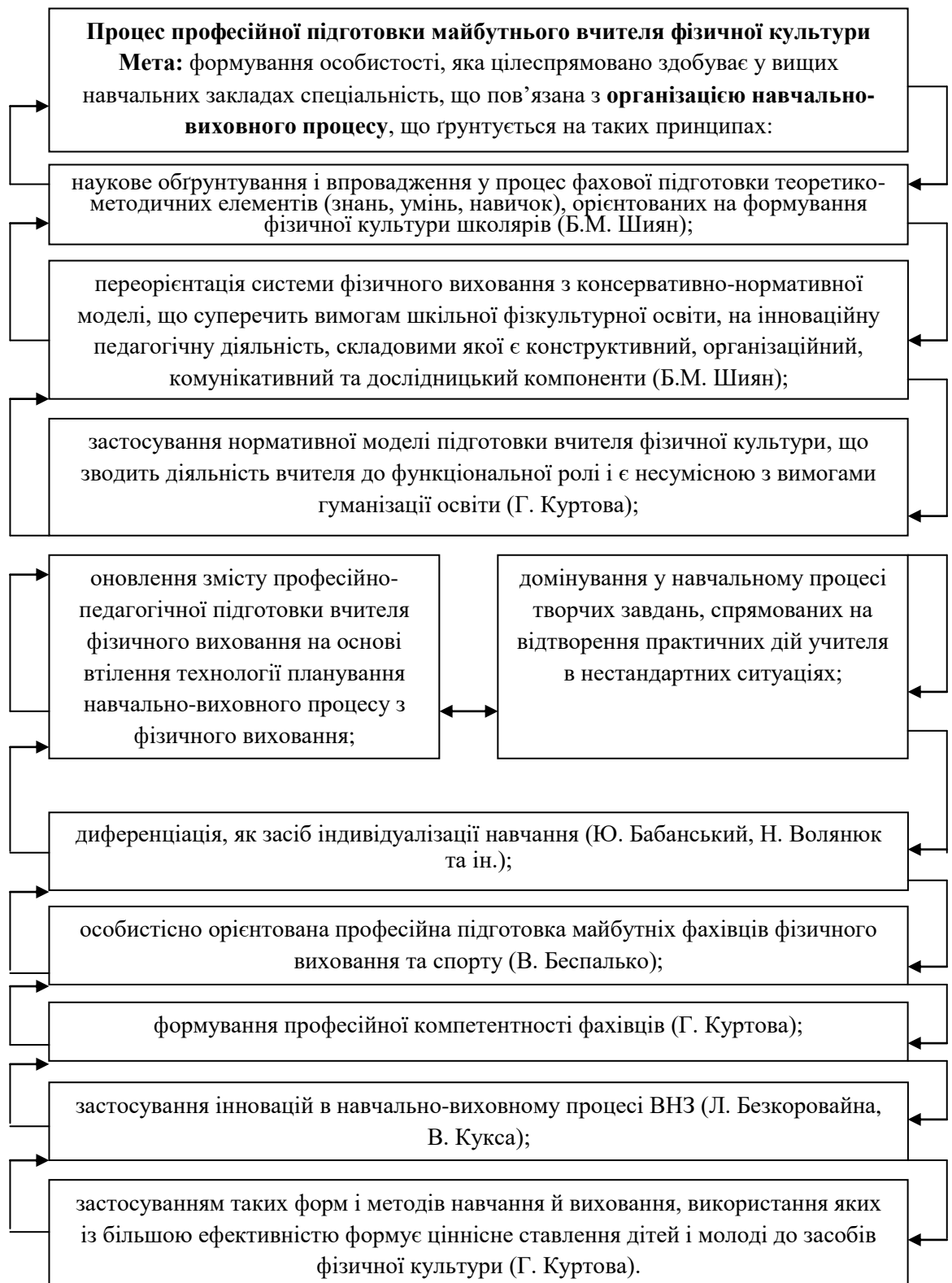

Рис. 3.1. Модель педагогічних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури

На думку Б. Шияна [92], високий рівень підготовки майбутніх учителів фізкультури досягається, перш за все, за умови відсторонення від

консервативно-шаблонної моделі системи фізичного виховання до більш сучасної її інтерпретації, при активації якої педагогічна діяльність набуває логічно обумовленого конструктиву, комунікаційної та дослідницької просвіти.

Наразі прийнята модель діяльності вчителя зводиться до виконання функціональних обов'язків та не відповідає реалізації концепції гуманістичної спрямованості в освіті. Актуальною та вкрай необхідною є активізація дослідницької моделі педагогічної діяльності, метою якої є системне вдосконалення програми діяльності модератора освіти щодо особливих потреб як окремої дитини, так і групи дітей:

- осучаснення змісту фахово-педагогічної підготовки учителя фізичного виховання за допомогою застосування технології планування процесу навчання та виховання у галузі фізкультурної просвіти. Для цього вчителю необхідно безперервно вдосконалювати та поповнювати власний педагогічний арсенал, досконало володіючи його «наповненням»;

- перевага завдань творчого спрямування під час професійного навчання, для виконання яких характерне практичне відтворення дій учителя за нестандартних умов, що сприятиме формуванню фахових знань та навичок майбутнього спеціаліста одразу на таких рівнях: методико-теоретичному та технологічному.

Індивідуально орієнтована фахова підготовка майбутніх спеціалістів із фізичного виховання та спорту співвідносить у свої структурній організації такі обов'язкові складові:

- 1) професійна – націлена на опанування майбутніми спеціалістами необхідними фаховими знаннями та методичними основами, що забезпечуватимуть якісне виконання фахової діяльності;
- 2) особистісна – націлена на підготовку майбутніх спеціалістів із фізичного виховання та спорту до фахової самоідентифікації, індивідуальної реалізації та модернізації в обраній галузі діяльності протягом життя;
- 3) технологічна – актуалізує забезпечення організаційних та методичних

компетентностей.

Як було зазначено раніше, у центрі уваги педагогічних досліджень наразі – питання формування фахової компетентності спеціалістів різних галузей, зокрема й учителів фізкультури. Це пояснюється динамічною характеристикою розвитку модерного ринку праці: вимоги до випускників ЗВО стають більш конкретизованими, зокрема щодо готовності до здійснення максимально компетентної майбутньої фахової діяльності.

Аналіз наукових досліджень Г. Куртової [50] показує, що зміст поняття «професійна компетентність вчителя» (у контексті її формування у процесі професійної підготовки) зводиться до трьох різних за своєю суттю трактувань:

- 1) спроможності якісно виконувати фахові функції;
- 2) теоретично-практичної готовності реалізовувати фахову діяльність;
- 3) сформованості професійних якостей.

Модернізація системи підготовки майбутнього спеціаліста фізкультурної галузі, на нашу думку, неможлива без застосування діяльнісного підходу, який ідейно орієнтований на розвиток індивідуальності, її самоідентифікації в оригінальному й нестандартному опануванні способами та засобами спортивної та фізкультурної діяльності.

Таким чином, модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у закладі вищої освіти являє собою врахування компонентів навчально-виховного процесу, необхідних для професійної підготовки фахівців. У наступному параграфі нами буде подано методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності.

3.3. Аналіз сформованості провідних педагогічних здібностей

Неперервність удосконалення вчителем своїх прийомів і методів роботи – міра бажана і необхідна, оскільки лише це може гарантувати стабільність і зростання педагогічної майстерності. Як відомо, майстерність індивідуальна. Вона формується головним чином у процесі самостійної роботи спеціалістів.

Час становлення професіоналізму багато в чому визначається своєчасністю та правильністю формування основ цієї майстерності в майбутнього вчителя у спеціальному навчальному закладі. Педагогічна майстерність складається із властивостей особистості. До таких властивостей належать професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка.

Тут необхідно наголосити на таких моментах:

- основою фахової майстерності є фахова компетентність;
- педагогічні задатки передбачають стрімкість у самовдосконаленні;
- техніка викладання, створена на основі здібностей та знань учителя, що дає можливість гармонізувати структурну організацію фахової діяльності.

Здійснивши аналіз наукових методичних джерел, ми дійшли висновку, що дослідники означеного питання виокремлюють педагогічні здібності, характерні для всіх педагогів та мають своє ієрархічно важливе значення (провідні чи-то допоміжні) для здійснення педагогічної діяльності. Тільки тоді великого успіху досягає педагог, коли використовує ці здібності разом у своїй педагогічній діяльності.

Нами було проведено анкетне опитування серед студентів НН Інституту фізичної культури для визначення провідних та допоміжних педагогічних здібностей (див. Додаток А).

Респондентам було поставлене питання: «Якими, на вашу думку, професійно-педагогічними здібностями має володіти вчитель фізичної культури?»

У середньому ми отримали наступні відповіді: на перше місце 98% віднесли почуттєві (любов до дітей, чуття дітей); друге місце – комунікативні – уміння встановлювати правильні взаємовідносини з дітьми - 96%; третє місце – психомоторні (фізична підготовка та здібність змінювати розумовими діями та будувати проекти рухів, техніку рухів підчас виконання вправ) – 95%. Організаторські здібності (організація діяльності вчителя у процесі навчання та виховання) – 93% респондентів віднесли на 4 місце. Особистісні якості –

педагогічний такт – 89%, останні якості практично були відмічені як важливі й відрізнялися один від одного 83-81% відповідей.

На основі аналізу результатів опитування нами було виявлено, що студенти віднесли до провідних здібностей спостережливість, організаторські, дидактичні, експресивні, психомоторні здібності. На їхню думку, ці здібності складають стрижень у їхній діяльності, а решта виконують допоміжну функцію.

Проведений аналіз опитування і аналіз наукових досліджень дав можливість розробити структуру педагогічних здібностей майбутнього учителя фізичної культури (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Структура педагогічних здібностей майбутнього учителя фізичної культури

Педагогічні здібності		
Провідні	Допоміжні	
Організаторські	Потенційні	Перцептивні
Дидактичні	Почуттєві	Особистісні
Психомоторні	Сугестивні	Конструктивні
Педагогічна спостережливість	Науково-дослідницькі	Мовленнєві здібності
Експресивні	Гностичні	Комунікативні
	Мобілізаційні	Академічні

За результатами аналізу фахової діяльності майбутніх учителів фізичної культури можемо констатувати, що педагогічна спостережливість не в усіх респондентів достатньо розвинута (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Результати оцінки ступеня володіння компонентами провідних здібностей майбутніх учителів фізичної культури (n=91)

Педагогічні здібності	Студенти Навчально-наукового інституту фізичної культури				
	Курс навчання				
	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	магістратура
Спостережливість	1,8±0,7	2,6±0,7	3,2±0,8	3,0±0,4	3,6±0,2
Дидактичні	2,2±0,6	2,6±0,7	2,7±0,7	2,9±0,2	4,0±0,5

Організаторські	2,7±0,3	3,3±0,9	3,6±0,9	3,6±0,5	4,0±0,2
Психомоторні	3,3±0,3	3,1±0,8	3,7±0,6	3,9±0,2	3,0±0,5
Експресивні	2,0±0,1	2,9±0,8	3,2±0,9	3,0±0,5	4,0±0,1

Однією з головних здібностей, якою повинен володіти майбутній учитель фізичної культури, є вміння навчати дітей оригінально, нестандартно. Здійснення такого навчання психологи називають дидактичним. Той вчитель, який уміє використовувати на практиці сучасні методи навчання, інноваційні засоби, володіє дидактичними здібностями.

У проведених дослідженнях виявлено рівні володіння студентами *дидактичними здібностями*. Серед опитаних студентів було виявлено, що 66% не володіють достатнім рівнем дидактичних здібностей.

Результати анкетування показали, що існує кілька причин такого ставлення до своєї діяльності:

- слабка матеріальна база;
- немає необхідного інвентарю;
- недостатня матеріальна зацікавленість;
- не виділяють кошти на придбання нового спортивного обладнання;

Порівнюючи результати дослідження, можна відмітити, що найкраще дидактичними здібностями володіють студенти 4 курсів та студенти-магістранти – 4,0 бала, а найгірший показник у студентів, які навчаються на 1 і 2 курсах ($2,2 \pm 0,6$ бала).

Студенти вказують на вищеназвані причини, які не дозволяють використовувати дидактичні здібності у навчанні. Крім цього, вони називають ще й інші причини: перша – замість удосконалення своєї професійної майстерності після робочого часу вони змушені займатися побутовими справами.

На нашу думку, студенти назвали суб'єктивні причини, які не дозволяють їм вдосконалювати свою професійну діяльність. Ми вважаємо, що не маючи ідеальних умов для проведення уроків фізичної культури, можна проводити їх творчо, цікаво, але для цього необхідно, по-перше, бажання самого педагога

проводити заняття по-іншому, по-друге, знати, як ці здібності розвивати і використовувати їх у нестандартних умовах.

Головним засобом виховання є основні види діяльності людини: навчання, праця, пізнання і спілкування. Вчителеві необхідно бути умілим організатором усіх видів діяльності. Частіше всього серед учителів фізичної культури зустрічаються умілі організатори навчальної та позанавчальної діяльності дітей у школі. Тому ми у своїх дослідженнях поставили завдання дізнатися, як майбутні вчителі фізичної культури володіють організацією своєї діяльності й організацією діяльності учнів.

У результаті аналізу організаторської діяльності майбутніх вчителів фізичної культури було встановлено, що студенти старших курсів добре володіють *організаторськими здібностями*, на відміну від студентів молодших курсів.

На уроках фізичної культури можна часто спостерігати випадки, коли одна діяльність переважає іншу. Вчителі для організації своєї діяльності і підбору навчального матеріалу приділяють велику увагу, а організації діяльності учнів – недостатню. А головне, як ми знаємо, у педагогічній діяльності – це досягти того, щоб діти знали, говорили, думали, шукали і знаходили істину. Такого вчителі можуть досягти тільки самостійно, організувавши пізнавальну діяльність дітей у навчальному процесі.

Педагогічна діяльність – сумісна діяльність вчителя і учнів. І успіх педагогічної діяльності багато в чому залежить від того, як складуться взаємовідносини. Для виявлення особливостей *психомоторних здібностей* до анкети були внесені питання про фізичну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури, і цю підготовку віднесли до психомоторних здібностей, тому, що ця підготовка свідчить про здібність майбутнього учителя виконувати різні рухи під час показу і навчанні спеціальних фізичних вправ.

Ці здібності передбачають уміння не тільки виконувати рухи, але й уміти підбирати оригінальну унікальну техніку рухів для школярів під час здійснення фізкультурної діяльності.

Психомоторика – складний механізм діяльності людини. Вона зв'язана із ціллю людини, а рух слугує засобом для її досягнення. Саме тому майбутній учитель обов'язково має вдосконалювати самовиховання, покращуючи при цьому власну фізичну підготовку, зокрема опановуючи різноманітні рухи, аби компетентно та обережно здійснювати педагогічну діяльність шляхом використання технології усвідомленого навчання. Найдієвіша формула розвитку психомоторних здібностей представлена наступним чином: знання – уява – рух.

Не менш важливими здібностями, якими має володіти майбутній учитель фізкультури, є експресивні здібності. При належному їх оволодінні учитель, використовуючи вербальні та невербальні засоби комунікації, вправно показує різнохарактерні вправи, при цьому розуміючи стан учнів, наприклад, за виразом обличчя тощо.

Хід нашого дослідження показав: 27% студентів не володіють експресивними здібностями. Крім цього, із таблиці 3.3 видно, що середні результати з цих здібностей свідчать про те, що студенти 3 курсу, оцінюються на $3,2 \pm 0,9$ бала, у студентів 4 курсу – $3,0 \pm 0,5$ бала, у студентів-магістрантів – $4,0 \pm 0,1$ бали.

3.4. Рівень сформованості допоміжних педагогічних здібностей

Успішне здійснення тієї чи іншої діяльності, навіть наявність здібностей залежить від певного поєднання індивідуальних властивостей особистості.

Що стосується формування і розвитку педагогічних здібностей, то багато чого залежить тут від психологічних особливостей самого вчителя. Розвиваючи у собі педагогічні здібності, необхідно використовувати свій потенціал для вивчення їх компонентів.

Важливою рисою характеру майбутнього вчителя є педагогічний такт – уміння вибрати форму вимог, особливу чуйність, яка проявляється у всій системі багаторазових взаємин з учнями, їхніми батьками. Педагогічний такт повинен допомагати вчителю бути в міру вимогливим, суворим, добрим.

Відсутність педагогічного такту може утворювати бар'єр між учителем і учнем через надмірну суворість, або стирає всі межі і дає можливість учням не слухатись учителя, якщо характер учителя піддатливий і м'який.

Педагогічний такт дозволить вчителю навіть при високій вимогливості не вступати в конфлікт з учнями та їх батьками.

Як проявляються *особистісні здібності* у майбутніх вчителів фізичної культури? Щоб виявити це, в анкету визначення рівнів педагогічної діяльності особистості студента було включене питання про педагогічний такт, який відноситься до особистісних здібностей.

Із таблиці 3.3 видно, як студенти володіють компонентами допоміжних педагогічних здібностей. Дані вибірки результатів свідчать, що майбутні вчителі фізичної культури у своїй діяльності вміють реалізовувати особистісні здібності та дотримуються норм педагогічної діяльності у застосуванні навчально-виховних дій (оцінено у межах 3,0–3,9 бала). Педагогічний такт студентів заснований на витримці і врівноваженості, дотримання доцільності у спілкуванні з дітьми в рамках педагогічної практики.

Таблиця 3.3

**Результати сформованості компонентів
допоміжних здібностей майбутніх учителів фізичної культури**

Педагогічні здібності	Студенти НН Інституту фізичної культури				
	Курс навчання				
	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	магістратура
Особистісні	3,3±0,3	3,3±0,2	3,0±0,1	3,0±0,1	3,9±0,3
Почуттєві	3,4±0,3	3,3±0,2	3,5±0,2	3,5±0,1	3,9±0,3
Сугестивні	2,3±0,3	2,6±0,8	2,7±0,2	2,7±0,5	2,4±0,3
Конструктивні	3,0±0,1	3,3±0,2	3,4±0,2	3,6±0,5	3,6±0,3
Мовленнєві	3,4±0,3	3,3±0,2	3,6±0,2	3,7±0,5	3,8±0,3
Перцептивні	2,5±0,3	2,8±0,5	3,1±0,2	3,2±0,2	3,0±0,1

Гностичні	3,0±0,1	3,3±0,2	3,2±0,2	3,3±0,2	3,8±0,3
Комунікативні	2,9±0,3	3,1±0,2	3,5±0,2	3,6±0,2	3,5±0,3
Науково-дослідні	0,6±0,3	1,2±0,8	1,3±0,5	1,7±0,2	2,2±0,5

Завданням майбутніх учителів фізичної культури є виховання культурної поведінки, у якій, як правило, знаходять відображення ставлення людини до інших людей і до самого себе. Під час спілкування зі студентами було встановлено, що труднощі у вихованні культури поведінки учнів виникають через невміння керувати своїми почуттями за будь-яких обставин, контролювати завжди свою поведінку, володіти собою у непередбачених ситуаціях.

Важливою рисою характеру майбутнього вчителя фізичної культури є особлива чутливість, яка проявляється у всій системі відносин з учнями, батьками, у вирішенні іноді надзвичайно тонких психологічних питань, які виникають у процесі педагогічної діяльності. До такої педагогічної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури ми відносимо *почуттєві здібності*.

Для розвитку педагогічних здібностей велике значення має вольове напруження, спрямоване на переборювання труднощів педагогічної діяльності. Такими труднощами у педагогів є уміння керувати навчальним процесом і здійснювати вплив на учнів за допомогою навіювання. Навіювання (сугестія – навіюю, раджу) – це психологічний вплив однієї людини на іншу (прохання, наказ, переконання). *Сугестивні здібності* – це здібності вольового впливу на учня, здібність ставити вимоги і добиватися виконання.

Однією з основних форм дії вчителя на учня є переконання і навіювання, основою яких є роз'яснення сутності явища, причинно-наслідкових зв'язків і відносин. Навіювання, на думку психологів, спрямоване не на розум і логіку людини, не на готовність думати і мислити, а на почуття, на готовність учня отримувати інструкцію до дії, наказу, розпорядження. Оскільки учні вірять у доведення, про які каже вчитель, без доказів, то для навіювання немає необхідності у системі логічної доказовості й глибокого усвідомлення значення

повідомленої інформації. На учня при навіюванні діє не так зміст навіювання, як його форма – зовнішній вигляд вчителя, інтонація голосу, погляд.

Отже, кваліфікований учитель повинен володіти такими важливими педагогічними здібностями, як сугестивні. Тому розглянемо сугестивну діяльність учителів фізичної культури.

У таблиці 3.3 звертає на себе увагу те, що майбутні вчителі фізичної культури мають труднощі із засвоєнням сугестивних здібностей у своїй професійній діяльності. Результати дослідження свідчать, що студенти сугестивними здібностями, в основному, володіють на низькому рівні. На всіх курсах навчання є певне число студентів, які отримали характеристику: “Не володіє сугестивними здібностями”.

Низький рівень володіння сугестивними здібностями студентів можна пояснити рядом причин, серед яких важливе значення має те, що сугестивна діяльність викликає у майбутніх вчителів фізичної культури найбільше труднощів, про що свідчать відповіді та оцінені в середньому на всіх курсах на 2,5 бали.

Студентам, як свідчать результати нашого дослідження, важко вдається проводити навіювання на збудження фантазії в учнів, особливо на силу волі. Також у студентів виникають труднощі у правильному застосуванні методики керування учнями через довіру, протистояння, заборону. Не завжди вдається змінити світогляд в учнів старших класів.

Конструктивні здібності, завдяки яким відбувається реалізація практичної діяльності педагога, передбачають:

- формулювання мети та завдання процесу навчання та виховання;
- підбір та структуризація навчально-дидактичного матеріалу;
- проектування учнівської діяльності щодо опанування навчального матеріалу;
- проектування своєї фахової діяльності у співвідношенні до школярів;
- відбір доречних та актуальних методичних прийомів та засобів, організаційних форм навчання для різних видів робіт;

- аналіз досягнутих результатів крізь призму горизонту очікування (що мало б відбутися та чи відбулося).

Педагогічна діяльність багато в чому залежить від того, як складуться обставини взаємовідносин між учителем і учнем. Така діяльність називається комунікативною. *Комунікативна здібність* майбутнього учителя фізичної культури складається з уміння будувати ділові взаємовідносини з учнями і колегами в процесі фізичного виховання. Успіх роботи вчителя фізичної культури залежить від усвідомлення того, що уроки – це сумісна праця учнів і вчителя, їх взаємостосунки. Підтримування добрих стосунків з учнями, спокійна стриманість, ввічлива суворість, ненабридливність, пунктуальність, найбільше сприяють контакту з ними.

Велике значення у педагогічній діяльності має ставлення вчителя до дітей, до роботи, до труднощів професійної діяльності, а також характер взаємостосунків з учнями. Відрізняється це ставлення у студентів із різним місцем проходження педагогічної практики. Щоб в'яснити це, ми до анкети ввели запитання про комунікативні здібності.

Проаналізувавши анкети, ми в'яснили, що всі студенти (табл.3.3), володіють комунікативними здібностями у межах 2,9–3,6 бала. Таким чином, можна зробити висновок, що студенти НН Інституту фізичної культури вміють встановлювати взаємостосунки з учнями. За вмінням встановлювати правильні взаємостосунки з дітьми і своїми колегами студенти оцінили один одного високими оцінками. Це означає, що вони оволоділи певними компонентами комунікативних здібностей і вдосконалюють свою педагогічну майстерність.

Ми вважаємо, що для того, щоб добре володіти цими здібностями, майбутньому вчителю фізичної культури необхідно постійно створювати композиційні уроки, відходити від програми, проводити інноваційні уроки, вміти проєктувати оздоровлення дітей за допомогою фізичних навантажень, зуміти створювати умови для розвитку рухових здібностей; спроектувати певні вправи або використовувати тренажери, які є у спортзалі, на майданчику для зміцнення постави учнів.

Педагогічна діяльність здійснюється в основному за допомогою мови. Вчитель фізичної культури проводячи уроки, повинен поступово і правильно говорити, вміти роз'яснити, як виконувати ту чи іншу вправу, подавати команди тощо. Тому йому необхідно володіти *мовленнєвими здібностями* які оцінено найвище у студентів старших курсів і студентів магістрантів – $3,8 \pm 0,5$ бала. Спортивний педагог, не володіючи мистецтвом переконувати за допомогою слова, як правило, не може стати кваліфікованим учителем. Учитель завжди переконливо повинен говорити про необхідність серйозного ставлення до навчання, до системних занять спортом, примушуючи дотримуватися розпорядку дня. При розмові вчителя з учнями необхідно враховувати те, що мова повинна бути логічною. Під час розповіді обов'язково повинні бути присутні яскраві приклади, що діють на емоції учнів.

Як свідчать дані результати наших спостережень, у студентів першого курсу зустрічаються такі недоліки у мовленні, як багатослів'я, непереконливість, монотонність, командний тон.

Командний тон у спілкуванні зі старшими учнями, як правило, викликає вибух гніву, відмову підкорятися будь-яким, навіть розумним вимогам педагога, особливо під час емоційного напруження, викликаного змаганнями. У таких випадках розмову потрібно вести в м'якому і доброзичливому тоні, переконувати за допомогою вдало підібраних аргументів.

На основі порівняння різних досліджень можна зробити висновок, що доступність, логічна стрункість, послідовність, переконання є основними властивостями мови вчителя. При навчанні студентів педагогічній майстерності необхідно особливу увагу звертати на якість мови, що має першочергове значення.

Перцептивні здібності складають основу комунікативних можливостей учителя, без яких неможлива успішна організаторська і вся педагогічна діяльність у цілому. Структура компонентів перцептивних здібностей включає уміння правильно сприймати і визначати за виразом обличчя, за його рухами при виконанні вправ, за мовними реакціями його психічного стану. Педагогу

необхідно на основі бачення поведінки учнів, швидко перебудувати свою діяльність.

Важливе місце в діяльності педагога займають гностичні здібності. *Гностичні здібності* – це пізнання навчального предмету, а також самопізнання педагога, і на основі цього – перебудова своєї роботи. У наших дослідженнях також визначили рівень володіння цими здібностями майбутніми вчителями фізичної культури.

Виходячи з отриманих даних (табл. 3.3), можна відзначити, що студенти 1 курсу мають 3,0 бала, а студенти 2, 3 курсів – 3,3 бала. Найвищий бал отримали студенти магістранти – 3,8 балів.

Ці дані свідчать про те, що гностичними здібностями майбутні вчителі фізичної культури володіють добре. Усе це дозволяє зробити висновок, що вчителі вміють аналізувати свою діяльність і на основі цього можуть перебудовувати свою роботу.

Особливу роль у діяльності майбутнього вчителя відіграють *науково-дослідницькі здібності*. Нагадаємо ще раз слова відомого німецького педагога А. Дістервега про те, що вчитель, який не займається науковою роботою, потрапляє під владу трьох педагогічних демонів: механічності, рутинності, банальності. Із сказаних слів відомого вченого можна зробити висновок, що дослідницькою роботою необхідно обов'язково займатися. Ми у своїх дослідженнях поставили також завдання в'яснити, як майбутні вчителі фізичної культури володіють науково-дослідницькими здібностями і чи проводять тепер дослідження у своїй професійній діяльності.

Спостерігаючи і вивчаючи професійну діяльність вчителів, ми встановили, що студенти (табл. 3.3) старших курсів за середніми показниками науково-дослідної роботи оцінюються на 2,1–2,2 бали, а студенти першокурсники – 0,6 балів.

Необхідно відмітити, що студенти 1 і 2 курсів не займаються науково-дослідницькою роботою. У результаті опитування нам вдалося з'ясувати деякі причини, які гальмують розвиток науково-дослідницьких здібностей.

Однією з них є нестача часу на проведення дослідження під час уроків, а свій вільний час у теперішніх умовах використовують на покращення матеріальних благ. Студенти, які проходили педагогічну практику у сільських школах, називають ще одну причину: у селах найчастіше немає бібліотеки, де можна знайти певну наукову літературу.

Також наголосимо на тому, що багато студентів навчаються у ЗВО заочно і недостатньо займаються вивченням методів проведення науково-дослідницької роботи. Студенти, які вчаться на стаціонарі, крім дипломників, також недостатньо займалися цією роботою, не вміють висунути мету та визначити завдання і тему наукової роботи і т. д.

Отже, опанування майбутніми модераторами освіти педагогічних здібностей наряду залежить від здатності проводити аналітичну роботу щодо дослідження стрижневих понять педагогіки, виділяти міжпредметні зв'язки, розуміти змістову наповненість та важливість головних та вторинних здібностей, що існують виключно у взаємодії, активування знань у школярів, що забезпечують розвиток пізнавальної діяльності, тощо.

На основі аналізу результатів опитування було виявлено, що майбутні вчителі фізичної культури віднесли до провідних здібностей педагогічну спостережливість, дидактичні, організаторські, психомоторні, експресивні здібності. На їхню думку, ці здібності складають стрижень у професійній діяльності, а решта виконують допоміжну функцію.

Як свідчать дані вибірки отриманих результатів, студенти у своїй професійній діяльності в рамках педагогічної практики вміють реалізовувати допоміжні педагогічні здібності, де особистісні здібності оцінено у межах 3,0–3,9 бала.

Між провідними та допоміжними здібностями існує складне поєднання, яке свідчить про зв'язок компонентів педагогічних здібностей у підвищенні педагогічної майстерності, а відсутність багатьох компонентів у структурі педагогічних здібностей негативно впливає на навчальну роботу вчителів середнього і низького рівня майстерності.

3.5. Методичні підходи для розвитку педагогічних здібностей у майбутніх вчителів фізичного виховання

Ефективне рішення педагогічних завдань неможливе без достатньої інформації про педагогічні ситуації, об'єкта виховання, результату впливу на нього. Оптимальною є така інформація, яка за своїм об'ємом, змістом, якістю дає можливість прийняти правильне рішення.

Для отримання інформації учитель повинен використовувати різні методи. Одним із таких методів є спостереження. Спостереження уроку – це дуже складний психічний акт, який вимагає від учителя великого об'єму і розподілу уваги (необхідно спостерігати за всіма учнями, за окремими, за собою), уміло та швидко виділити предмети сприйняття із усіх, які вивчаються, переключати увагу з одного предмету на інший, вольової регуляції уваги.

Спираючись на дослідження А.М. Позднякової (1974), було розроблено структуру вмінь майбутнього вчителя спостерігати урок.

До першої групи ми віднесли вміння, які пов'язані зі сприйняттям і оцінкою зовнішніх умов, за якими проходить педагогічний процес. Вони відображають орієнтувальну-контрольну функцію.

У другу групу включили вміння здійснювати контроль і оцінку своєї діяльності.

Вміння, що забезпечують сприйняття і оцінку діяльності учнів, складають третю групу.

У центрі уваги учителя – контроль і аналіз рухової діяльності учнів. Тому для майбутнього учителя важливо – збір інформації, як проходить спортивний процес, чи є внутрішні умови: увага, зібраність, зацікавленість, які особливості сприйняття усвідомлення занять, які результати, чи виконують домашні завдання. Вищеназвана шкала спостереження сприяє розвитку спеціального спостереження за діяльністю учнів.

Учитель на всіх етапах здійснює спостереження, яке пов'язане із тактикою навчання, мета якого у подальшому вдосконаленні навчального,

виховного процесу, і спостереження, пов'язане із вирішенням дидактичних завдань із формування особистості учня.

Зокрема дидактичні здібності можна визначити як діяльність, що спрямована на створення нового виявлення творчості у своїй діяльності. Творчість учителя означає самостійний пошук, вироблення нових засобів діяльності, нове їх поєднання. Така творчість найкраще реалізується у спроможності вчителя знаходити оригінальні педагогічні рішення в нетипових ситуаціях.

Розвиток творчості майбутніх учителів слід здійснювати за допомогою самостійних завдань. Так, зокрема, педагоги мають розробити картки-завдання самостійних занять для учнів старших класів, які сприяють розвитку рухових здібностей.

Організація класу є одним із найвідповідальніших і складних елементів уроку. Власне від уміння організувати діяльність учнів на уроці залежить ефективність уроку, дисципліна й активність учнів. Учителям для проведення уроку необхідно завжди перевірити справність приладів, наперед розкласти в залі спортивний інвентар, продумати всю організацію уроку. Уроки завжди починати своєчасно, без запізнь, широко використовувати фронтальний, груповий, круговий та індивідуальний методи організації навчання. Поділяючи дітей на групи, необхідно виходити із рівня їх фізичної підготовки і статі. Здійснення контролю за засвоєнням навчального матеріалу.

Здібність учителя ґрунтується не тільки в організації навчального процесу, передачі знань, підготовки навчального матеріалу, а й в умінні довести знання до учнів достатньо ясно, переконливо, емоційно. Тому для успіху в роботі потрібно мати особливі здібності, які ми називаємо експресивними, виразними. Відомо, що основними засобами висловлення думки людини є мова, однак, такий спосіб висловлення звузив би діяльність учителя, тому в педагогічній роботі відіграють значну роль жести, міміка і пантоміміка. Так, тоді один погляд чи жест може замінити мовний вислів.

Але як свідчать спостереження, користуватися жестами, рухами, мімікою необхідно помірно. Метушливі, різкі жести і рухи дратують, а швидка зміна виразу обличчя може часом викликати в учнів протилежну реакцію до тієї, яку хотів би одержати вчитель.

Виходячи із вивчення і розвитку експресивних здібностей у вчителів, можна сказати, що здібність керувати мімікою знаходить свою реалізацію в умінні за її допомогою:

- виражати впевненість, схвалення, засудження, зацікавленість, незадоволення, радість, гнів;
- приховувати особисті почуття, настрої, думки, які можуть негативно відбитися на розумінні і засвоєнні навчального матеріалу учнями.

Здібність керувати пантомімікою проявляється в умінні:

- використовувати доцільні зображувальні і виразні жести;
- утримувати жести відволікаючого характеру;
- вільно керувати своїми рухами (позами).

Названі уміння залежать від рухливої пам'яті і рухливої уяви вчителя. Для розвитку психомоторних здібностей учителі можуть використовували метод "Рефлексії". Зміст його полягає в тому, що педагогу необхідно прослідкувати весь процес діяльності ніби із середини, роздивитись його з усіх позицій, знайти свої помилки в мисленні, судженнях. Такий розгляд вправ викликає сильні зрушення в психічному розвитку особистості.

Під час рефлексії спостерігається активна передача засобів, способів мислення, зокрема нестандартних творчих зразків. Механізм рефлексії допомагає вирішувати відразу цілий ряд завдань: розвивати навички міжособистісного спілкування, формувати творчу активну особистість, вносити визначені корективи в самооцінку.

Для кращого оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури педагогічними здібностями, необхідно постійно підвищувати свою майстерність, їм у цьому може посприяти розроблений комплекс спеціальних завдань (див. Додаток Б).

Таким чином, специфічність професійної діяльності вчителя проявляється у комплексності, знання звернені, з одного боку, до науки про фізичну культуру, а з другого, до учнів, які повинні засвоювати їх, у тому числі і під час рухової діяльності. Способи впливу вчителя на учнів формується на основі злиття усіх педагогічних здібностей (гностичних, проєктивних, комунікативних, організаторських, дослідницьких та ін.), а за рівнем прояву цих здібностей судять про результативність професійної діяльності вчителя.

Висновки до розділу 3

Нині особливий інтерес педагогічних досліджень зосереджено на проблемі **формування фахової компетентності спеціалістів** різних напрямів, зокрема й учителя фізкультури. Наразі це питання неабияк актуальне, адже вимоги, висунуті модерним ринком праці до випускників ЗВО, є досить широкоформатними. Дослідження основних аспектів практичного здійснення процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у сучасній школі дало змогу зробити наступні висновки:

1. Проблема підготовки вчителів фізичної культури у ЗВО досліджена не повною мірою, зокрема крізь теоретико-методологічну призму. У першому параграфі другого розділу магістерської роботи нами розглянуто методологічне, дидактичне та навчально-методичне забезпечення процесу підготовки вчителя фізичної культури. Таким чином, науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає: освітні держстандарти; навчальне планування та робочі програми; навчальні програми з усіх нормативних і вибіркового навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої та інших видів практик; підручники і навчальні посібники; інструктивні методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні навчально-дослідні завдання; контрольні роботи; текстові та електронні варіанти тестів для різних видів контролю; матеріали для організації самостійної роботи студентів, виконання індивідуальних завдань, курсових, дипломних та магістерських робіт тощо.

2. Дидактичне забезпечення є основою програмування сучасної фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а реалізація такого забезпечення являється відповідною педагогічною технологією. Навчально-методичне забезпечення підготовки вчителя фізичної культури до професійної діяльності передбачає розробку конспектів лекцій, самостійну та практичну роботу студентів, поточний та підсумковий контроль знань тощо.

3. Представлена нами модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності являє собою цілісну систему компонентів навчально-виховного процесу закладу вищої освіти: диференціація як засіб індивідуалізації навчання; умови рівня підготовки фахівців із фізичної культури; застосування інновацій; формування професійної компетентності фахівців; застосування нормативної моделі підготовки вчителя фізичної культури; упровадження у процес професійної підготовки теоретичних і методичних компонентів, активізація яких сприятиме формуванню фізичною культури в учнів. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у ЗВО являє собою врахування компонентів навчально-виховного процесу, необхідних для професійної підготовки фахівців.

4. У третьому параграфі другого розділу магістерської роботи нами подано такі методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізкультури у ЗВО: створення необхідних умов для педагогічної практики студентів; активізація самостійно-творчої роботи студентів; формування професійно-важливих умінь фахівця; організація навчально-виховного процесу за відповідними навчальними планами, що відповідають вимогам Міністерства освіти та науки України; правильна організація науково-дослідної роботи студентів; індивідуалізація навчального процесу у вищому навчальному закладі; застосування у навчально-виховному процесі інновацій та інформаційних технологій; регулювання структурних компонентів становлення викладача фізичного виховання; формування виховних якостей майбутнього фахівця.

Перспективним є розгляд комплексу проблем, пов'язаних із формуванням у майбутнього вчителя фізичної культури готовності до здійснення професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано вирішення актуального науково-практичного завдання, яке полягає у подальшому розвитку теоретико-методологічних засад і розробці методичних рекомендацій щодо удосконалення підготовки фахівця з фізичного виховання. На цій основі здійснено наукове обґрунтування методології та основних напрямків удосконалення підготовки вчителя фізичної культури до діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі, а також методологічного, дидактичного та навчально-методичного забезпечення означеного процесу.

Результати магістерського дослідження дають змогу констатувати: вихідна методологія обрана максимально доречно та правильно, а завдання, визначені на початку, виконані повністю відповідно до поставленої мети.

Підсумуємо результати даного теоретико-практичного дослідження:

1. Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми свідчить про те, що визначення понять і структури педагогічних здібностей учителів фізичної культури, до якої входять провідні (педагогічна спостережливість, дидактичні, організаторські, психомоторні, експресивні) і допоміжні здібності (особистісні, почуттєві, сугестивні, конструктивні, мовленнєві, перцептивні, гностичні, комунікативні, науково-дослідницькі та інші) дають можливість розглядати їх як цілісну систему і складне динамічне утворення, що відображає рівень професійної майстерності особистості вчителя.

2. Аналіз означеної проблеми у педагогічній теорії дає змогу виділити такі навчальні блоки у системі підготовки вчителя фізичної культури до сучасної школи: професійна підготовка майбутнього вчителя (дослідницька діяльність студента, стиль викладання у процесі педагогічної практики); вивчення теорії та опанування практичними вміннями і навичками, необхідними для успішної реалізації вчителем навчальних завдань (співвідношення теоретичного та практичного компонентів); психолого-педагогічна та предметна підготовка (відповідність змісту дисципліни

спеціалізації). Теоретичний аспект означеної проблеми передбачає формування змісту підготовки педагогів (аналіз динаміки розвитку освітньої системи в даному часовому проміжку та зміна освітніх пріоритетів під впливом домінуючих у суспільстві течій та тенденцій). Практичний аспект даної проблеми спрямований на усвідомлення важливості оволодіння студентами провідних ідей та положень відповідних дисциплін та інтегроване викладання дисциплін, що, на нашу думку, дасть змогу поєднати теоретичний і практичний компоненти, реалізувати теоретичні знання на практиці.

3. Розгляд основних аспектів практичного здійснення процесу підготовки майбутнього вчителя фізкультури до фахової діяльності у сучасній школі передбачає обґрунтування методологічного, дидактичного та навчально-методичного забезпечення означеного процесу. Дидактичне забезпечення професійної підготовки фахівців із фізичної культури базується на принципах: елективності навчання, врахування полігранності методів фахової підготовки, суб'єктності навчання, послідовності у системі поетапної підготовки майбутнього модератора освіти, особистісно-фахового розвитку, теоретично-практичної цілісності підготовки, урахування умотивованості до педагогічної діяльності, дидактичного діагностування, міжпредметних зв'язків, полівекторності навчання, технологічної фахової підготовки, фахово-педагогічної спрямованості навчання. Науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає: державні стандарти освіти; навчальні плани та робочі програми; навчальні програми з усіх нормативних і вибіркового навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої та інших видів практик; підручники і навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні навчально-дослідні завдання; контрольні роботи; текстові та електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю; методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів, виконання індивідуальних завдань, курсових і дипломних робіт.

4. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності являє собою цілісну систему компонентів навчально-виховного процесу вищого навчального закладу: диференціація, як засіб індивідуалізації навчання; умови рівня підготовки фахівців із фізичної культури; застосування інновацій; формування професійної компетентності фахівців; застосування нормативної моделі підготовки вчителя фізичної культури; упровадження у процес професійної підготовки теоретичних і методичних компонентів, активізація яких сприятиме формуванню фізичної культури в учнів. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у ЗВО являє собою врахування компонентів навчально-виховного процесу, необхідних для професійної підготовки фахівців.

5. Нами подано такі методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізкультури у ЗВО: створення необхідних умов для педагогічної практики студентів; активізація самостійно-творчої роботи студентів; формування професійно-важливих умінь фахівця; організація навчально-виховного процесу за відповідними навчальними планами, що відповідають вимогам Міністерства освіти та науки України; правильна організація науково-дослідної роботи студентів; індивідуалізація навчального процесу у ЗВО; застосування у навчально-виховному процесі інновацій та інформаційних технологій; регулювання структурних компонентів становлення викладача фізичного виховання; формування виховних якостей майбутнього фахівця.

6. Формування педагогічних здібностей у майбутніх вчителів має здійснюватися в умовах педагогічного закладу вищої освіти і продовжуватися протягом усієї професійної діяльності зі становленням особистості. Оцінити ефективність професійної діяльності вчителя і здібностей, від яких вона залежить, можна на основі експертних оцінок, причому в поєднанні з анкетуванням (бесіда, інтерв'ю, опитування).

7. Професійна діяльність майбутнього вчителя фізичної культури обумовлюється погодженістю, взаємозв'язком особистісних, почуттєвих,

конструктивних, організаторських, гностичних, мовленнєвих, психомоторних здібностей, на що вказує властивий для студентів всіх курсів навчання фактор оволодіння певними компонентами цих здібностей. У професійній діяльності майбутніх учителів фізичної культури спостерігається динаміка зростання майстерності з набуття педагогічного досвіду. Так зокрема, у студентів старших курсів високий рівень оволодіння компонентами педагогічних здібностей. Вони на достатньому рівні володіють провідними здібностями у межах 3,0–4,0 балів. Серед допоміжних здібностей у них на низькому рівні розвинені сугестивні (2,4 бали) й науково-дослідницькі (2,2 бали). Найнижчі показники виявлені у студентів молодших курсів.

8. Розроблені навчально-методичні матеріали дають змогу майбутнім учителям фізичної культури вдосконалювати систему формування педагогічних здібностей для забезпечення зростання професійної майстерності. Розвиток педагогічних здібностей вчителем визначає у значній мірі середовище, де працюють школярі. Сучасний учитель – це висококваліфікований та компетентний фахівець, який професійно володіє всіма необхідними методичними знаннями та практичними навичками для здійснення власної фахової діяльності на високому рівні, вибудовує навчально-виховний процес, керуючись принципом гуманності, створюючи максимально комфортні умови для дітей, а також сприяє розвитку індивідуальності учнів, допомагаючи кожному віднайти та розкрити в собі неповторну особистість!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Київ : Либідь, 1998. 558 с.
2. Анісімов М., Остапчук Н. Проблеми впровадження методів профорієнтаційної роботи в середній школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2009. Вип. 82 (1). С. 120–123.
3. Ареф'єва Л.П. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах сучасної парадигми освіти. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури, фізична культура і спорт*. 2011. Вип. 10. С. 19–23.
4. Ахметов Р.Ф., Шаверський В. К. Проблеми й перспективи формування майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2007. №34. С. 50–52.
5. Бака М.М. Підготовка і використання фізкультурно-спортивних кадрів на Україні на етапі переходу до ринкових відносин. *Фізична культура, спорт та здоров'я*. Харків : ХДІФК, 1997. С. 325–328.
6. Безкоровайна Л.В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до впровадження технологій спортивного менеджменту культури : автореф. дис. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 40 с.
7. Белікова Н.О. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в системі європейського простору вищої освіти. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 4. С. 249–256.
8. Бишевец Н.Г., Хабінець Т. О. Основні напрямки модернізації магістерської підготовки в навчальних закладах фізкультурного профілю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2007. № 2. С.17–20.
9. Бугрій О. Підготовка майбутнього вчителя до творчої діяльності. *Вища школа*. 2010. № 4–5. С. 62–69.

10. Булах І.Є. Теорія і методика комп'ютерного тестування успішності навчання : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Київ, 1995. 430 с.
11. Вайнтрауб М.А. Сучасні технології формування якісної підготовки майбутніх фахівців. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. 2010. № 6. С. 34–40.
12. Васильєв Н. Організаційно-методичні основи нового підходу до підготовки викладача фізичної культури. *Вища школа*. 2012. № 5. С. 25–30.
13. Васюк О., Майданюк Н. Організація контролю навчання студентів. *Вісник книжкової палати*. 2009. № 5. С. 27–29.
14. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
15. Власюк Г., Ярмощук О. Педагогічні засади виховання самостійності майбутніх фахівців із фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 2. С. 42–47.
16. Волков В. Формування структури професійних здібностей студентів вищих навчальних закладів у процесі фізичної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2011. № 20. С. 347–355.
17. Волкова Н.П. Моделювання майбутньої фахової діяльності випускників у навчальному процесі вищої школи. *Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля*. 2012. № 1. С. 12–19.
18. Волкова Н.П. Ситуаційна технологія як засіб підготовки фахівців у вищому закладі освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2011. № 20. С. 108–117.
19. Гайдук Н.О. Теоретичні передумови формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2010. № 17. С. 22–30.

20. Герман Н., Тягунова Н. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання. *Вища школа*. 2011. № 4–5. С. 53–61.
21. Герцик М., Вацеба О. Вступ до спеціальностей в галузі «Фізичне виховання і спорт» : навч. посіб. Львів : Українські технології, 2002. 232 с.
22. Головань М.С. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 5. С. 196–205.
23. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Вища школа, 2007. 250 с.
24. Григоренко Л. Самостійна робота як фактор підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. *Рідна школа*. 2010. № 8. С. 22–24.
25. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі : посібник для педагогічних працівників і студентів педагогічних вищих навчальних закладів. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2002. 116 с.
26. Давискіба О.В. Адаптивні системи дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2011. № 21. С. 45–52.
27. Демінська Л.О. Технологічна модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на засадах аксіології. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 7. С. 321–330.
28. Демінський О.Ц. Дидактичні основи оптимізації спортивного тренування. Київ : Вища школа, 2001. 238 с.
29. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. 2010. № 5. С. 68–70.
30. Демьяненко Н. Інноваційні підходи до підготовки педагогічних кадрів. *Педагогічні науки*. 2012. № 54. С. 46–54.

31. Дзвоник Г. П., Савченко Т. М. Психологічна готовність особистості до педагогічної діяльності.

URL: http://www.rusnauka.com/13_NPT_2008/Psihologia/31804.doc.htm.

32. Доброзуб Є.З. Навички і знання, набуті майбутніми фахівцями фізичного виховання і спорту під час навчання у вищих навчальних закладах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2012. № 21. С. 274–280.

33. Доповнення та зміни №1 до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників : Міністерство праці та соціальної політики України, Центр продуктивності. Краматорськ, 2000. С. 16–18.

34. Дроздов Д.В. Формування виховних якостей майбутніх тренерів з фізичного виховання та спорту. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2010. № 8. С. 35–39.

35. Дубасенюк О.А. Підготовка вчителя фізичної культури. *Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін*. Житомир : ЖДУ, 2004. 261 с.

36. Дубовік І.В. Професійна прикладна фізична підготовка як важливий аспект формування майбутніх фахівців. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2010. № 8. С. 39–43.

37. Дубогай С., Завацький В., Короп Ю. Методика фізичного виховання студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи : навч. посіб. Луцьк : Надстир'я, 2005. 220 с.

38. Дьяченко В.А. Індивідуалізація професійної підготовки у ВНЗ. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2010. № 12. С. 37–40.

39. Журавська Л. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих закладах освіти. *Освіта і управління*. 2009. Т. 3. № 2. С. 105–115.

40. Захаріна Є.А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі. 2011. № 21. С. 294–299.

41. Зубченко Л.В. Формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання при використанні проблемного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі.* 2010. № 6. С. 153–157.

42. Зюзюков О.В. Психолого-педагогічний процес становлення викладача фізичного виховання та спорту. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка.* 2010. № 15. С. 32–35.

43. Карпюк Р. Активізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Фізичне та валеологічне виховання студентської молоді.* Луганськ : Наука, 2010. С. 37–38.

44. Карпюк Р. Загальний стан підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* Харків : Основа, 2003. № 13. С. 33–41.

45. Комплекс нормативних документів для розроблення складових систем стандартів вищої школи (додаток № 1 до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.07.2011 р. № 285 зі змінами та доповненнями). *Вища освіта : Інформаційний вісник.* 2011. № 10. С. 5–82.

46. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/.

47. Концепція педагогічної освіти. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.* 2010. № 8. С. 8–23.

48. Корж З.О. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі виробничої практики. *Педагогічні науки.* Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. С. 181–187.

49. Кукса В.О. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 18 с.

50. Куртова Г.Ю. Аналіз сучасної системи професійної підготовки учителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2011. Випуск 83. С. 25–31.

51. Куртова Г.Ю., Маслов В.М., Давидова Н.А. Використання сучасних технологій у навчальному процесі студентів факультету фізичного виховання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2010. № 76. С. 56–62.

52. Куртова Г.Ю., Яковенко Б.В., Ляпін В.П., Сероштан В.М. Дослідження рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здійснення біомеханічної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2011. С. 105–108.

53. Малафійк І.В. Дидактика: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 397 с.

54. Машбіц Ю.І. Основи нових інформаційних технологій навчання: посібник для вчителів. Київ : ТЗМН, 2007. 264 с.

55. Мединський С.В. Модель сучасного фахівця фізичної культури й спорту як основа його професійної підготовки у вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 6. С. 340–347.

56. Мічуда Ю. Особливості формування і розвитку ринкових відносин у сфері фізичної культури і спорту України. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2011. № 1. С. 109–112.

57. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / за ред. С. С. Вітвицької, доктора педагогічних наук, професора. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.

58. Монастирська С.С., Волошанська С.Я., Стецик Р.Д. Деякі аспекти викладання біохімії у процесі підготовки викладачів фізичної культури.

Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. 2010. № 1. С. 317–322.

59. Наумчук В.І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2002. 232 с.

60. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Київ : Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту, 2004. С. 9–11.

61. Носко М.О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.09. Чернігів, 2003. – 419 с.

62. Одарій В. Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності : автореф. дис ... канд. пед. наук. : 13.00.04. Одеса, 2005. 23 с.

63. Омеляненко Г.А. Науково-дослідницький компонент у професійному становленні бакалаврів з фізичного виховання та спорту. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі.* 2010. № 10. С. 355–340.

64. Осадча Т.Ю. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 33.00.04. Луганськ, 2005. 20 с.

65. Осадчий В.В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/5205/3/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%20%D0%9E%D1%81%D0%B0%D0%B4%D1%87%D0%B8%D0%B9.pdf>.

66. Отравенко О. В. Модернізація системи фізичного виховання учнівської молоді. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка.* 2011. № 20. С. 107–114.

67. Павлюк Є.О., Чопик Т.В. Аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців з олімпійського та професійного спорту у вищих навчальних закладах.

Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. 2012. № 2. С. 92–95.

68. Пахомова Н.Г. Методологічні основи системності професійної підготовки. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка*. 2011. № 23. С. 268–273.

69. Подосиннікова Г., Безвін Ю. Використання методу проєктів для формування професійно-педагогічної компетенції у студентів вищих мовних навчальних закладів. *Новітні інформаційні технології*. 2006. № 1. С. 30–38.

70. Свєртнєв О. Наукові засади моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі. *Слобожанський науково-практичний вісник*. 2010. № 3. С. 22–25.

71. Сердюкова Р.Б. Педагогічна майстерність викладачів – важлива умова формування особистості майбутнього вчителя, вихователя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2010. № 10. С. 367–370.

72. Сидоренко В., Білевич С. Фундаменталізація професійної підготовки як один із пріоритетних напрямків розвитку вищої освіти в Україні. *Вища освіта України*. 2012. № 3. С. 35–40.

73. Ситник Р.М., Гуменна О.А. Педагогічні технології у галузі фізичної культури. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 1. С. 330–337.

74. Сухарніков Ю. Інтелектуальний резерв якості професійної підготовки. *Вища школа*. 2012. № 2–3. С. 34–40.

75. Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України : матеріали VII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. 628 с.

76. Сущенко А.В., Табінська С.О. Постановка проблеми модернізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного

виховання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2012. Випуск 23. С. 467–472.

77. Сущенко Л.П. До питання про теоретичні засади професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 3. С. 61–70.

78. Сущенко Л.П. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Проблеми педагогічних технологій*. 2000. Вип. 4. С. 130–138.

79. Сущенко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 45 с.

80. Сущенко Л.П. Фізична культура як важлива складова майбутнього викладача фізичного виховання та спорту. *Проблеми сучасного мистецтва і культури*. Харків : Каравела. 1999. С. 170–179.

81. Тарасова Т. Психологічні особливості студентства : навчально-методичний посібник для магістрантів. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2004. 50 с.

82. Тимошенко О.В. Визначення ефективності застосування моделі оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова*. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. № 10. С. 111–116.

83. Тимошенко О.В. Організація і проведення спортивно-масових заходів у ВНЗ з використанням новітніх технологій управління. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. С. 506–515.

84. Тимошенко О.В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 220 с.

85. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 528 с.
86. Чемерис І. Вимоги до спеціаліста: поняття компетентності і компетенції. *Вища освіта України*. 2010. № 2. С. 84–87.
87. Чорна Т.В. Дослідження готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2010. № 10. С. 427–432.
88. Чорна Т.В. Удосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання з урахуванням індивідуальних особливостей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі*. 2011. № 15. С. 390–395.
89. Черноштан А.Г. Принципи проектування дидактичних і навчально-методичних модулів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка*. 2010. № 15. С. 84–89.
90. Шаповал Є.Ю. Впровадження технологій навчання у процес підготовки майбутніх фахівців фізичної культури. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 2. С. 335–341.
91. Шиян Б.М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*. 2001. Вип. 2. С. 371–374.
92. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. 216 с.
93. Якімів Ю.Ю. Обґрунтування технології підготовки майбутнього вчителя до застосування комп'ютерних програм у професійній діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2011. № 20. Частина III. С. 194–202.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА

Шановний студенте!

Ми проводимо дослідження з професійної підготовки студентів і просимо відповісти на таке запитання: «Якими професійно-педагогічними здібностями повинен володіти вчитель фізичної культури?».

Просимо Вас визначити 10 кращих педагогічних здібностей учителя (на Ваш погляд) із запропонованих нами. Відмітити місце кожної здібності цифрою за умови, що найбільш важлива для Вас здібність відмічається цифрою 1, друга по значенню – 2, третя – 3 і т.д.

1. Уміння керувати учнями (спостережливість).
2. Педагогічний такт (особистісні).
3. Любов до дітей, чуття дітей (почуттєві).
4. Уміти виражати свої думки за допомогою слова (мовленнєві).
5. Використання сучасних методів навчання на практиці (дидактичні).
6. Уміння пояснювати свої думки і рухи за допомогою жестикуляції, міміки і пантоміміки (експресивні).
7. Організація діяльності учителя в процесі навчання і виховання учнів (організаторські).
8. Уміння встановлювати правильні взаємовідносини з дітьми (комунікативні).
9. Науково-педагогічні дослідження в школі (науково-дослідницькі).
10. Здібність проектувати пізнавальну і рухливу активність учнів (конструктивні).
11. Здібність проникати у внутрішній світ учня (перцептивні).
12. Здібність до навіювання емоційно вольового впливу на учнів (сугестивні).
13. Здібність в області навчального предмету, який викладає вчитель (академічні).
14. Фізична підготовка та здібність змінювати розумовими діями і будувати проекти рухів, техніку рухів під час виконання вправ (психомоторні).
15. Пізнання змісту навчального предмету, закономірностей розвитку психології учнів (гностичні).
16. Здібності, які пов'язані з потенціями людини (потенційні).
17. Здібність активізації уваги, знань сил і волі школярів (мобілізаційні).

Вкажіть:

стать – _____

освіта – _____

Дякуємо за роботу!

ДОДАТОК Б

Комплекс завдань, спрямованих на розвиток у майбутніх учителів
педагогічних здібностей

№ з/п	Завдання	Педагогічні здібності
1.	Розробка план-конспектів з використанням ділової гри	Дидактичні
2.	Складання семестрових планів розподілу програмного матеріалу	Академічні
3.	Складання плану своїх дій для організації впливу на учнів і батьків	Організаторські
4.	Розробка нестандартні способи вирішення рухових завдань	Психомоторні
5.	Розробка прийомів допомоги і страхування учнів під час виконання вправ	Психомоторні
6.	Розробка карток контролю за виконання вправ самими учнями	Мобілізаційні
7.	Засвоїти навіювання відкритим і закритим способом	Сугестивні
8.	Розробка методів вимогливості для розвитку учнів	Почуттєві
9.	Складання плану дій учителя, які викликають в учнів інтерес до фізичної культури	Академічні
10.	Визначення способів дій учителя на особливості навчальної діяльності класу (темپ роботи, труднощі, типові помилки)	Спостережливість
11.	Визначити позитивні сторони особистості і способи гальмування негативних схильностей	Гностичні
12.	Проводити нескладні експерименти із учнями.	Науково-дослідницькі
13.	Спроекувати навчально-матеріальну базу, спортивні майданчики, нестандартне обладнання	Конструктивні
15.	Створити певні рухи за допомогою пантоміміки	Перцептивні
16.	Засвоїти немовні форми дії, які замінюють слово	Експресивні
17.	Розробити картки-завдання вправ техніки рухів різних видів спорту, які вивчаються в школі	Дидактичні

18.	Розробити комплексні методи лікарсько-педагогічного контролю	Академічні
19.	Проводити пульсометрію на уроці	Науково-дослідницькі
20.	Розробити навчально-пізнавальні завдання для учнів і способи їх вивчення	Потенційні